

Ústavní péče pohledem pracovníků dětského domova v České republice a v Rakousku

Michaela Bryšková

Bakalářská práce
2020

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Michaela Bryšková
Osobní číslo: H170447
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: Prezenční
Téma práce: Ústavní péče pohledem pracovníků dětského domova v České republice a v Rakousku

Zásady pro vypracování

- Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
- Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti práv dítěte, institucionální péče a role pracovníka v dětském domově.
- Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.
- Realizace kvalitativního výzkumu formou rozhovoru.
- Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
- Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **Tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- KŘÍSTEK, Adam. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017. ISBN 978-80-7552-821-6.
- MATOUŠEK, Oldřich. Ústavní péče. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. ISBN 80-85850-08-7.
- SYCHROVÁ, Adriana, ed. Ústavní péče v resocializačním kontextu. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2014. ISBN 978-80-7395-757-5.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- VOCILKA, Miroslav. Dětské domovy v České republice. Praha: Aul, 1999. ISBN 80-902667-6-2.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Radana Kroutilová Nováková, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **4. října 2019**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2020**

L.S.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně

30.4.2020

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

²⁾ Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3).

(2) Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez věcného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nakrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(3) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užití či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(4) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se věnuje hodnocení procesu ústavní péče v České republice a v Rakousku. Teoretická část se zabývá Mezinárodním kontextem ochrany práv dětí, pokračuje vymezením pojmů související s ústavní péčí a přibližuje profesi sociálního pedagoga působícího v dětském domově. Cílem práce je zmapovat vnímání pracovníků přesněji vychovatelů dětských domovů na ústavní péči v jejich zemi, nadále zjistit faktory ovlivňující ústavní péči, roli vychovatele a možné změny, jež by chtěli vychovatelé v rámci ústavní péče provést. Pro zodpovězení otázek bylo využito metody polostrukturovaného rozhovoru, který byl proveden v rámci kvalitativního výzkumného pojetí. Zjistili jsme, že v rámci výsledků můžeme spatřit určité shody či rozdíly ve vnímání a hodnocení ústavní péče vychovateli. Naše zjištění může být přínosem praktickým pro pracovníky dětských domovů, a to zejména v obohacení informací a poznatků ohledně ústavní péče pohledem ostatních vychovatelů.

Klíčová slova: ústavní péče, výchova, dětský domov, vychovatel, faktory ústavní péče, role vychovatele

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the evaluation of the process of institutional care in the Czech Republic and Austria. The theoretical part deals with the International Context of the Protection of Children's Rights, continues with the definition of terms related to institutional care and introduces the profession of social pedagogue working in a children's home. The goal of the work is to map the perception of workers more precisely to educators of children's homes on institutional care in their country, to further identify the factors influencing institutional care, the role of educators and possible changes that educators would like to make in institutional care. The method of semi-structured interview, which was conducted within the framework of a qualitative research concept, was used to answer the questions. We found that based on the results we can see certain similarities or differences in the perception and evaluation of institutional care by educators. Our findings can be a practical benefit for the staff of children's homes, especially in the enrichment of information and knowledge about institutional care from the perspective of other educators.

Keywords: institutional care, education, children's home, educator, factors of institutional care, role of educator

Na tomto místě chci poděkovat Mgr. Radaně Kroutilové Novákové, Ph.D. za poskytnuté cenné rady a odborné vedení bakalářské práce.

Rovněž chci poděkovat všem respondentům za poskytnutí rozhovorů v rámci výzkumu a své rodině za podporu ve studiu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 MEZINÁRODNÍ KONTEXT OCHRANY PRÁV DĚTÍ.....	11
1.1 ÚMLUVA O OCHRANĚ LIDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÍCH SVOBOD EVROPSKÉ UNIE	11
1.2 ÚMLUVA OSN O PRÁVECH DÍTĚTE	12
1.3 EVROPSKÁ ÚMLUVA O VÝKONU PRÁV DĚTÍ	12
1.4 EVROPSKÁ ÚMLUVA O OSVOJENÍ DĚTÍ	14
1.5 ÚMLUVA O OCHRANĚ DĚTÍ PROTI SEXUÁLNÍMU VYKOŘIŠŤOVÁNÍ A ZNEUŽÍVÁNÍ.....	14
2 ÚSTAVNÍ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICE.....	15
2.1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	15
2.2 LEGISLATIVNÍ USTANOVENÍ	16
2.3 VÝVOJ ÚSTAVNÍ PÉČE.....	17
2.4 ŽIVOT DÍTĚTE V DĚTSKÉM DOMOVĚ	18
2.4.1 Nařízení a situování dítěte do ústavní péče.....	19
2.4.2 Spolupráce s ostatními subjekty.....	20
2.4.3 Příprava na samostatný život	20
2.4.4 Ukončení ústavní výchovy.....	21
2.5 ROLE SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA V ÚSTAVNÍ PÉČI	22
3 ÚSTAVNÍ PÉČE V RAKOUSKU	25
3.1 LEGISLATIVNÍ USTANOVENÍ	26
3.2 VÝVOJ ÚSTAVNÍ PÉČE.....	26
3.3 ŽIVOT DÍTĚTE V DĚTSKÉM DOMOVĚ	27
3.3.1 Nařízení a situování dítěte do ústavní péče.....	28
3.3.2 Spolupráce s ostatními subjekty.....	29
3.3.3 Ukončení ústavní výchovy.....	29
3.4 ROLE SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA V ÚSTAVNÍ PÉČI	29
II PRAKTICKÁ ČÁST	31
4 VÝZKUMNÁ ČÁST	32
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	32
4.2 VÝZKUMNÉ CÍLE	32
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	33
4.3.1 Hlavní výzkumná otázka.....	33
4.3.2 Dílčí výzkumné otázky	33

4.4	DRUH VÝZKUMU	34
4.5	METODA SBĚRU DAT	34
4.6	VÝZKUMNÝ SOUBOR	34
4.7	PRŮBĚH ZÍSKÁVÁNÍ DAT.....	35
5	ANALÝZA DAT.....	36
5.1	ANALÝZA DAT Z ČR.....	36
5.1.1	Dobrá x špatná úroveň systému?.....	36
5.1.2	Závislost na legislativě.....	38
5.1.3	Vzdělání a profese vychovatele	39
5.1.4	Připravenost dětí do života.....	40
5.1.5	Potřeba změny!.....	41
5.2	ANALÝZA DAT Z RAKOUSKA.....	44
5.2.1	Spokojenost nadevše!.....	44
5.2.2	Klíčové faktory ústavní péče.....	45
5.2.3	Vzdělání a pracovní život vychovatele	46
5.2.4	Budoucnost ve změnách systému, či ne?	48
6	SHRNUTÍ.....	51
	ZÁVĚR	55
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	56
	SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	58
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	59
	SEZNAM TABULEK.....	60
	SEZNAM PŘÍLOH.....	61

ÚVOD

Ústavní výchova je péče o děti, která je nařizovaná v situacích, v rámci, kterých rodiče nechtějí či nejsou schopni zajistit patřičnou výchovu svého dítěte a jejich péče o dítě se stává nedostatečnou. (Matoušek, 2008)

Já jsem se konkrétně zaměřila a vybrala si téma bakalářské práce směřující k dětským domovům. Prvotní myšlenka, že moji bakalářskou práci budu směřovat tímto směrem byla po absolvování souvislé praxe. Dále mě nadchla možnost porovnání dvou určitých dětských zařízení z pohledu pracovníků působících ve dvou odlišných zemích, což mně přišlo jako velice zajímavé interkulturní studium.

V bakalářské práci se zabýváme hodnocením procesu ústavní péče v České republice a v Rakousku, přičemž je práce strukturovaná do dvou částí. V první části se zabýváme teoretickým vymezením, po níž následuje druhá část, a tou je praktická.

Teoretická část obsahuje tři hlavní kapitoly. V první kapitole se zabýváme Mezinárodním kontextem ochrany dětských práv, kde platí totožná pravidla a práva pro děti jak v České republice, tak i v Rakousku. V další kapitole se věnujeme ústavní péči zaměřené přímo na Českou republiku, v níž se snažíme přiblížit čtenáři historii a vznik ústavní péče. Dále se zde zaměřujeme na děti, které se v takové péči ocitají. V neposlední řadě se zabýváme pracovníky, kteří v ústavní péči působí a jejichž výchovná role je zde velice významná. Na kapitolu navazuje i třetí kapitola, která se odlišuje v tom, že se jedná o ústavní péči v Rakousku.

Předmětem praktické části je analýza systému ústavní péče v České republice a v Rakousku, a to pohledem pracovníků dětského domova. Jedná se tedy o porovnání negativních či pozitivních názorů na ústavní péči očima vychovatelů ze dvou odlišných zemích. Praktická část zahrnuje výsledky kvalitativního šetření realizovaného na konci roku 2019 a začátku roku 2020, a to technikou polostrukturovaných rozhovorů se šesti vychovateli vybraných dětských domovů. V praktické části je rovněž popsán průběh získávání dat a výzkumný vzorek. Získaná data jsou analyzována za využití postupu kódování, dále po analýze následuje interpretace výsledků a závěr.

Hlavním cílem textu je předložit analýzu názorů na systém ústavní péče v České republice a v Rakousku. Přínos je především praktický, a to pro pracovníky dětského domova, kteří se v této práci můžou dozvědět zajímavé informace a poznatky ohledně ústavní péče očima ostatních vychovatelů působících ve dvou zemích.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 MEZINÁRODNÍ KONTEXT OCHRANY PRÁV DĚTÍ

Dříve, než se začneme věnovat dvou ústavním péčím zabývajících se dětmi, které se díky nefunkčnosti rodinného zázemí nachází v různých institucionálních zařízeních, bychom se rádi zabývali a přiblížili to, co mají a musí mít tyto dvě země totožné, a těmi jsou především určitá mezinárodní práva, jež musí tyto země dodržovat.

Sychrová (2014) zmiňuje, že v ústavní péči v Evropské unii pobývá dnes více než 1,2 milionu lidí, a to jak nezletilých, rovněž i dospělých, kteří jsou určitým způsobem znevýhodnění. V rámci našeho tématu bakalářské práce se jedná především o děti a dospívající, kteří žili v nedostačujícím rodinném prostředí, díky čemuž bylo rozhodnuto o převzetí těchto dětí do ústavní či ochranné výchovy. I přes to, že se ústavní péče v mnohých případech jeví jako nevyhnutelné východisko, tak umístění do daného ústavního zařízení přece jen zakročuje do práv daného jedince, a to do práva na život v rodině a práva v přirozeném domácím prostředí.

1.1 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod Evropské unie

Jedním z nejdůležitějších dokumentů, kterým je poutaná jak České republika, Rakousko, tak i další státy Evropské unie se považuje **Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod Evropské unie**. Dle Bittnera, Havigerové, Janišové a Langhansové (2007) je tato listina důležitá především díky tomu, že „z ní vyplývají práva přímo jednotlivcům, nikoli jen povinnost státu zakotvit práva ve svém zákonodárství, jak tomu bývá u jiných úmluv.“ Dalším kladem úmluvy je, že se občané členských států můžou spolehnout na Evropský soud pro lidská práva. Tento soud, avšak nemá právo na to, že by nějak zásadně mohl pozměnit dané ustanovení v rámci soudních případů v dané zemi. Jejich pomoc naopak může sloužit při určitém nálezu, kupříkladu v nedodržení některého zákona vůči lidem, díky čemuž je stát nucen uhradit jedinci danou finanční kompenzaci. Jako příklad takové situace můžeme zmínit případ, kdy stát provedl nepřislušnou intervenci a neoprávněně byla přikázána ústavní či pěstounská péče pro nezletilé. Každý člověk v rámci této úmluvy má určitá práva, která mu nesmí být upírána. Těmito právy jsou:

- právo na spravedlivé zacházení,
- právo na svobodu a bezpečí,
- právo na uznávání soukromého a rodinného života,
- právo na zdraví,
- právo na vzdělávání,

- právo na práci,
- právo na rovnocennost,
- právo nebýt diskriminován. (Sychrová, 2014)

1.2 Úmluva OSN o právech dítěte

Nejen na dospělé, ale i na děti se vztahují určitá práva, která je chrání. Hlavní mezinárodní listinou, která zajišťuje bezpečí dítěte je **Úmluva OSN o právech dítěte**, která se stala platnou od září 1990. Cílem úmluvy se stala především celistvá ochrana dítěte a jeho práv. Z úmluvy jasně vyzařuje to, že její prioritou je nejdříve sanace či nějaká určitá pomoc rodině k její nápravě a až následně náhradní rodinná péče a situování dítěte do ústavní péče. (Sychrová, 2014)

Bittner, Havigerová, Janišová a Langhansová (2007) zmiňují, že Úmluva OSN o právech dítěte vznikla na principu „tří P“:

- „**provision**“ – znamená přežití dětí a veškerý rozvoj jejich vědomostí a dovedností,
- „**protection**“ – znamená ochranu a bezpečí dětí,
- „**participation**“ – znamená působení dětí ve veřejném životě a jejich práva.

Úmluva obsahuje 53 článků, přičemž jsme se rozhodli některé z nich přiblížit. Vyhláška stanoví, že se na dítě vztahuje právní ochrana před i po jeho zrození. Kupříkladu v článku 3 je zmínáno to, že pokud se rozhoduje o dítěti, kdy má být dítěti nařízena ústavní či jiná náhradní forma péče, je nejdůležitější přihlížet na to, co je pro dítě nejvíce přínosné. 5. článek naopak obsahuje respekt k právům a povinnostem rodičů, kteří pečují o dítě. Neméně důležitý je také článek 7 a 9, ve kterém se jedná o právo dítěte v přirozeném prostředí či styku s oběma rodiči. Dítě může svévolně sdělovat své názory, a to ve veškerých tématech související s ním, o této záležitosti se jedná ve článku číslo 12. Nejen tyto, ale i zbylé články jsou velmi významné. Úmluvu OSN o právech dítěte kontroluje **Výbor pro práva dítěte**, jež vyhodnocuje to, jak je zmiňovaná úmluva plněna a dodržována v daném státě, a to způsobem odezdání zprávy od smluvních států. (Sychrová, 2014)

1.3 Evropská úmluva o výkonu práv dětí

Další listinou, která se zabývá právy dítěte a vztahuje se na Evropskou unii, je **Evropská úmluva o výkonu práv dětí**. Oproti úmluvě předešlé se tato úmluva stala platnou až o 10 let později, a to od července 2000. (Sychrová, 2014)

Dle Bittnera, Havigerové, Janišové, Langhansové (2007) má tato úmluva sloužit především k podpoře práv dítěte. Dále by měla umožnit přístup dětí k údajům či účasti na soudních řízeních, které se na daného jednotlivce vztahují. Kromě účasti dítěte v soudním řízení, má možnost vyslovit svůj názor. Toto vše může dítě, které dle určité vnitrostátní směrnice rozumí události, v jaké se nachází. Soudce při soudním řízení by měl na názor dítěte brát zřetel. Pokud nejsou dítěti poskytovány informace přímo, tak by mu měly být poskytovány od svého státního zástupce pro kterého je poskytování zprávy dítěti povinné. Zástupce dítěte by měl dítěti vysvětlit možné dopady, které by mohly nastat, diskutovat s ním a poté jeho názor předat soudu.

Následující neméně důležitou mezinárodní organizací je **Rada Evropy**, která vznikla v roce 1949. Rada Evropy usiluje o uplatnění lidských práv, demokratické stability, právního státu a sociální soudržnosti. Vše se snaží uplatnit ve členských státech. Hlavní z jejich právních prostředků je **Evropská úmluva o lidských právech**. Do důležitých právních prostředků, týkajících se práv dětí situovaných do ústavních zařízení spadá **Evropská sociální charta, Evropská úmluva o výkonu práv dětí, Evropská úmluva o osvojení dětí a Úmluva o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a zneužívání**. (© Zaručené dodržování práv dětí žijících v institucích ústavní péče)

Členské státy byly od Rady Evropy vybídnuty k plnění základních zásad a norem kvality, a to na základě doporučení týkající se dětí situovaných do ústavního zařízení. Mezi základní zásady kupříkladu patří:

- dítě může být situováno do ústavní péče pouze za mimořádného opatření, které má sloužit v prospěch dítěte,
- dítě je umístěno do ústavního zařízení pouze do doby, dokud je to považované za nevyhnutelné, přičemž hlavním cílem je blaho dítěte a sociální adaptace,
- dítěti, by měla být poskytnutá následná podpora v rámci odchodu z ústavního zařízení,
- podpora práv dítěte, především právo na konzultaci a právo na nediskriminaci,
- využití veškerých prostředků v ústavních zařízeních, jež by se měly odvíjet z vládních předpisů a norem. (© Zaručené dodržování práv dětí žijících v institucích ústavní péče)

1.4 Evropská úmluva o osvojení dětí

Následnou a rovněž významnou listinou je už výše zmiňovaná **Evropská úmluva o osvojení dětí**. Týká se v první řadě možnosti osvojení dětí, práv a zásad k umožnění tohoto činu, dle nichž by se měly veškeré členské státy a obyvatelé v nich žijících řídit, především v případě, kdy usilují o osvojení jedince. Listina byla ustanovena Radou Evropy, jejíž vznik putuje do města Štrasburk v roce 1967. Úmluva o osvojení dětí se skládá ze 3 částí a 28 článků, týkajících se zásad a práv osvojení dítěte ve členských státech Evropy. (© Evropská úmluva o osvojení dětí, 1967)

1.5 Úmluva o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a zneužívání

V neposlední řadě nemůžeme opomenout i další listinu, kterou je **Úmluva o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a zneužívání**. Úmluva se stala přijatou Výborem ministrů v roce 2007 a je složena z 50 článků. Veškerým dětem náleží určitá ochranná opatření, přičemž se klade důraz především na blaho a zájmy dětí. (© Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání, 2007)

Zmiňované sexuální vykořisťování a zneužívání dokáže dětem způsobit velmi negativní následky, vážným způsobem je ohrožuje na zdraví a rovněž představuje nebezpečí pro jejich psychosociální vývoj. Nutné je zmínit hlavní cíle této listiny, které jsou vyobrazovány především ve předejití a zabránění pohlavního zneužívání a vykořisťování dětí. Dalším cílem je kupříkladu hájení práv dětí, jež se staly obětmi či podpora národní a mezinárodní kooperace mířená proti zneužívání dětí nebo pohlavnímu vykořisťování. (© Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání, 2007)

2 ÚSTAVNÍ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICE

V druhé kapitole se budeme zabývat ústavní péčí v České republice zaměřené na pomoc zanedbaným či zneužívaným dětem. Zprvopočátku si představíme pár základních pojmů týkající se ústavní péče, poté bychom Vám chtěli přiblížit vývoj ústavní péče a legislativu pod kterou je ústavní péče ukotvena. Budeme se také zabývat životem dětí v dětském domově, jak probíhá nařízení ústavní péče a jaké jsou její příčiny a důvody nařízení. V neposlední řadě si představíme pozici sociálního pedagoga v ústavní péči, konkrétněji v dětských domovech.

2.1 Vymezení základních pojmů

V první řadě bychom rádi zmínili samotný pojem „**péče**“, který vystihuje určité úsilí či starost o konkrétní osobu, jejímž hlavním cílem je příznivý vývoj jedince. Podpora a péče je považovaná za jednu z hlavních funkcí ústavů. Funkce týkajícího se daného tématu je využívána jako kompenzace nefunkční či postrádající rodiny, přičemž úroveň kvality života dítěte byla nedostačující a ohrožující. (Matoušek, 1999)

Dalšími důležitými pojmy, které je potřeba zmínit jsou „**rodina**“ a „**výchova**“ v primární biologické rodině, od čehož můžeme vyvodit vše, co se týká našeho tématu bakalářské práce a od čeho se ústavní péče odvíjí. Pokud je výchova v biologické rodině nedostatečná a nelze uskutečnit sanaci rodiny nezbyvá nic jiného než samotné odebrání dítěte a nařízení určité náhradní rodinné péče.

Oba zmiňované pojmy jsou definovány hned několika autory. Rodinu lze dle Diderota (In Veselá, 2005) vymezit jako prvotní a hlavní společenskou skupinu a instituci. Rodinu tvoří lidé, kteří mají uzavřený sňatek či jsou pokrevně spřízněni. Tyto blízké pojí jednotné bydlení, vzájemná morální odpovědnost a schopnost opory mezi sebou.

Jedno z nejznámějších vymezení výchovy je od Pelikána (1995), který tvrdí, že výchova je „*cílevědomé a záměrné vytváření a ovlivňování podmínek, které umožňují optimální rozvoj každého jednotlivce v souladu s individuálními dispozicemi a stimulující jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností.*“ Výchova nepředstavuje jednoduchý proces. Je potřeba, aby každému člověku byl ihned od útlého věku vštěpován určitý směr v životě, mezilidských vztazích, normách, a to takovým způsobem, aby si sám člověk vytvořil vztah k okolí a objevil ustálenou pozici, zejména ve svém osobním životě. (Danek, 2007)

Jak už jsme se zmínili, pokud výchova rodičů selže a nejsou schopni, nechtějí či nemůžou vychovávat dítě následuje hledání náhradních možností. Tou nejčastější je náhradní rodinná péče, která poskytuje dvě lišící se péče o děti:

- první formou náhradní péče je **péče rodinná**, ta se odehrává v rodinném prostředí, přičemž, je dítě osvojeno náhradní rodinou, či se nachází v pěstounské péči,
- další formou náhradní rodinné péče je **péče ústavní**, při níž jsou ohrožené děti umístěné do ústavních neboli pobytových institucí. (Sychrová, 2014)

V naší bakalářské práci se zabýváme především ústavní péčí, proto je důležité objasnit si, co „**ústavní péče**“ znamená. Hauková (In Sychrová, 2014) vysvětluje ústavní péči tak, že „*ústavní péče je taková, kdy je o dítě pečováno v kolektivních výchovných zařízeních. U nás je nejčastější formou náhradní péče o dítě*“.

Kromě častého užití termínu „ústavní péče“, se dá dále nazývat jako „rezidenční či institucionální péče“. Dle organizace UNICEF se jedná o péči pobytovou, nerodinnou, vyskytující se v institucionálních zařízeních, které obývá určitý počet dětí. (UNICEF in Sychrová, 2010)

Součástí ústavní péče jsou dvě složky, které jsou nezbytné při správném vývoji jedince. Zprv je to sféra pedagogická, která je rozhodující při výchově a vzdělání dítěte. Druhou složkou a hlediskem je sociální sféra, při které hraje důležitou roli prostředí a využití sociální metod. Kromě těchto dvou sfér existuje ještě zdravotnické hledisko, to je využíváno individuálně dle potřeb jedince. (Sychrová, 2014)

2.2 Legislativní ustanovení

S ústavní péčí úzce souvisí zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovné péče ve školských zařízeních.

Tento zákon pojednává a týká se několika zařízení, kdy klíčovým účelem se stává zejména zabezpečování jedince ve věku 3 až 18 let. Kromě zařízení se zmiňovaný zákon týče i středisek, jejichž hlavní smysl tkví v poskytování preventivně výchovné péče. Zákon o výkonu ústavní či ochranné výchovy podává informace o pracovnících jež mohou působit v daných zařízeních či střediscích. (MŠMT, 2002)

V rámci zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních vychovatelé provádí svou práci:

- v **dětských domovech,**
- v **dětských domovech se školou,**
- v **diagnostických a výchovných ústavech,**
- v **některých případech i ve střediscích výchovné péče.** (Bendl a kol., 2015)

V zákoně se rovněž vyzdvihují práva a povinnosti, a to nejen dětí situovaných do zařízení, ale rovněž i ředitele a ostatních lidí, kteří ručí za výchovu nezletilých osob. Zákon obsahuje rovněž záležitosti týkající se osobních darů, věcné pomoci a financí, které jsou spojeny v rámci ústavní péče kupříkladu s úhradou péče za dítě pobývajícím v ústavní péči a kapesného, které je jedinci v zařízení poskytováno. (MŠMT, 2002)

2.3 Vývoj ústavní péče

Ústavní péče má širokou historii, přičemž její počátky můžeme zařadit do doby středověku. Hned v prvopočátcích byly vytvořeny útulky a špitály, které byly spojované s vírou v křesťanství. Právě církve byla tou, které se vděčí za zrod azylových zařízení, a to především díky financování těchto zařízení. Špitály vznikaly kromě církve pomocí panovníků, což se stalo hlavním podnětem pro šlechtu k tomu, aby byly zakládány špitály i v poddanských městech. Až do poloviny 20. století bylo pravidlem, že o příbuzné a rodinné příslušníky měla pečovat rodina, jedinou výjimkou bylo, když jedinec žádnou rodinu neměl či ho rodina nemohla zaopatřit. V takových případech měla rodinu vystřídat jiná organizace. (Sychrová, 2014)

Ani dětské domovy nevznikly ihned. Před jejich počátkem byly vytvořeny, jak už jsme se zmínili nejprve sirotčince a útulky. Posléze začaly vznikat spolkové ústavy, ty byly v prvopočátku zakládány za pomoci charity, poté obcemi. Za zásadní krok v rámci dětských domovů můžeme považovat vstup do správy okresní péče o mladistvé. Právě tento krok znamenal pro společnost velký rozmach dětských domovů. Další důležitý krok následoval ke konci 50. let 20. století, kdy nastal značný pokrok v ústavní péči, především díky zdokonalení materiálních, sociálních a personálních podmínek. (Sekera, 2009)

V současné době mezi hlavní a nejvíce využívaná zařízení působící v České republice, jež poskytující tuto péči jsou především dětské domovy. Ty jsou rozčleněny dle věku na dětské domovy do 3 let a dětské domovy pro děti starší 3 let, dále existují i dětské domovy se

školou. Kromě dětských domovů do takových zařízení patří i ústavy. Jsou to ústavy diagnostické, kojenecké a výchovné. (Sychrová, 2014)

2.4 Život dítěte v dětském domově

Dětské domovy jsou instituce, jejichž hlavní náplní je starost o děti, které jsou do zařízení umístěny kvůli neschopnosti zajištění dostatečné výchovy od biologických rodičů či jiných osob, které za dítě ručí, a to hned z několika důvodů. V těchto zařízeních jsou situovány děti, které se nachází v rozmezí věku 3-18 či 19 let. Záleží to avšak na jedinci, pokud je dítě rozhodnuto pokračovat ve vzdělávání může žít v zařízení až do 26 let. (Bendl a kol., 2015)

V ústavní péči žije široké spektrum dětí. Mezi děti obývající dětské domovy patří jak děti v mladším věku, tak i ve starším, děti zdravé či trpící určitou nemocí nebo znevýhodněním. Dále zde žijí jak děti s neukázněným chováním a poruchami, tak rovněž děti, které jsou bezkonfliktní. (Sychrová, 2014)

Dětem, žijícím v dětském domově jsou uloženy jak určité povinnosti, tak i práva. V rámci práv dětem musí být poskytnuté kupříkladu zázemí, veškerá strava a možnost vzdělávání se. Mají také možnost se rozvinout v různých aktivitách, zlepšit a získat nové dovednosti, schopnosti a vědomosti. Kromě toho dalším jejím právem je možnost být v jednom zařízení a v jedné výchovné skupině se svými sourozenci. Naopak oproti právům se zde vyskytují i určité povinnosti, které jsou děti povinné plnit. Děti jsou nutné chovat se tak, aby dodržovaly určitý vnitřní řád dětského domova a k tomu dbaly na veškerá pravidla týkající se jejich zdraví. Další povinností dítěte je nutnost poskytnutí vlastních financí na úhradu dopravy při převozu nazpět do zařízení, a to díky nepovolenému odchodu či útěku z dětského domova. Kromě těchto povinností může požadovat ředitel zařízení po dětech, které například vykonávají nějakou praxi, určité osvědčení o jejich výdělku či výnosu. Povinností zařízení je poskytovat zprávu o dítěti, a to člověku, jež je zákonným zástupcem dítěte. Aby tato osoba dostala danou zprávu musí však o ni zažádat. Další pravomocí takového člověka je kupříkladu zachovávat s dítětem určité spojení či může být takové osobě poskytnuto poradenství apod. Nutností a povinností těchto osob je platit péči, která je dětem v dětských domovech věnována. (Smutková, 2007)

2.4.1 Nařízení a situování dítěte do ústavní péče

Ústavní péče je nařízena na základě soudního posudku a legislativy. Ústavní péče a umístění jedince do určitého zařízení, v našem případě do dětských domovů, je nezbytná v momentě, kdy dítěti nelze zaopatřit přijatelné prostředí na žití a výchovu, a to od biologické rodiny, která buď neexistuje, či nebyla schopná dostatečně vykonávat funkce, které rodině náleží. (Veselá, 2005)

Velká role rovněž náleží důvodům a příčinám, které stojí za tím, že se dítě vyskytne v ústavní péči. Existují dvě hlavní příčiny, díky nimž je dítě situováno do dětského domova. První příčinou, která zajišťuje umístění dítěte do ústavní péče je, že dítě je ohroženo nedostačující výchovou rodičů, přičemž rodina žije v nevyhovujícím domácím prostředí, kdy rodiče nejsou schopni zaopatřit pro dítě vhodné podmínky k jeho rozvoji. Druhým důvodem, kdy je dítěti nařízena ústavní výchova je nepřiměřené chování dítěte, které zachází za meze společnosti. (Sychrová, 2014)

Ústavní péče je zřizována na základě soudního nařízení, eventuálně se v určitých případech jedná i o dobrovolnou žádost rodičů, kteří výchovu potomka nezvládají. Kromě těchto příčin, existují však i jiné, ne méně vážné důvody k nařízení ústavní péče. Mezi ně patří například smrt rodičů, zanechání dítěte náhle po narození, týrání, zneužívání, zanedbávání, umístění rodičů do věznice, či zanechání domova rozhodnutím dítěte. (Cantwell in Sychrová, 2014)

Velkým trendem, při němž je nařízena ústavní péče a dítě je umístěno do dětského domova se stává opuštění dítěte vlastním rodičem. Je spousta důvodů, proč se tohle právě děje. Mezi hlavní patří například nezralost rodičů a neplánované rodičovství, nedostatek peněžních prostředků a nedostatečné životní podmínky. (Vliv ústavní výchovy in Sychrová, 2014)

Poté, co je dítěti uložena na základě soudního rozsudku ústavní péče, velká role náleží především tomu, aby dítě bylo situováno do zařízení ústavní péče tak, aby ho to, co „nejméně“ zasáhlo. Je velice podstatné, aby dítěti byla objasněna situace, ve které se nachází a je nutností, aby bylo dítě vhodným způsobem seznámeno s jeho odchodem z domova. (Bechyňová, Konvičková, 2008)

2.4.2 Spolupráce s ostatními subjekty

V každém případě je velice prospěšné, když biologičtí rodiče dítěte jsou schopni s organizací či zařízením do něhož má být dítě umístěno spolupracovat. Je přínosné, když se před nástupem dítěte do ústavní péče rodiče domluví na určitém termínu nástupu a poté na tom, jakým způsobem a jak budou s dítětem ve spojení. Rodiče mají dané určité časové rozmezí, do jehož vypršení musí předat dítě do ústavní péče, které je stanovené soudem. Během této časové lhůty mají rodiče a děti možnost se určitým způsobem připravit na odchod dítěte do zařízení. Příprava může tkvít v tom, že rodiče mohou přijít do zařízení, mohou si promluvit se zaměstnanci zařízení a ptát se na cokoliv, co chtějí vědět. Když budou chtít, tak jim může být také sděleno, jakým způsobem budou s dítětem ve spojení, jaká pomoc jim bude nabízena a jaké práva a povinnosti mají všichni zúčastnění. Naopak rodičům bude doporučeno, aby dítě do zařízení v konkrétní den a čas doprovodili a přinesli dokumenty týkající se dítěte. Kromě dokumentů, by bylo velice užitečné, kdyby rodiče přinesli i oblíbené věci dítěte. (Bechyňová, Konvičková, 2008)

Kromě spolupráce s rodiči, je také nezbytná spolupráce se školským zařízením, na které se musí zařízení podílet. Převážná část dětí od útlého věku navštěvuje mateřskou školu. Po dosažení určitých let jsou děti povinni docházet do základní či speciální školy, poblíž zařízení, ve kterém jsou umístěny. Následně po nabytí základního vzdělání děti dochází do středních škol. Správný výběr střední školy pro dítě závisí na základě jeho schopností, záliby a také vhodné dopravní přístupnosti. Není vždy pravidlem, že dítě po ukončení střední školy a dosažení plnoletosti opustí ústavní zařízení. Dítě může pokračovat ve studiu a začít navštěvovat vyšší odbornou či vysokou školu, tím pádem se mu může pobyt v dětském domově prodloužit. (Bendl a kol., 2015)

Spolupráce školy se zařízením náleží kupříkladu v účasti pracovníků z dětských domovů na třídních schůzkách dětí nebo v oznámení ze strany školy o nepříchodu dítěte do školy. Spolupráce mezi zařízením a školou má sloužit především k předcházení záporného označování dítěte ve školských zařízeních, což může nastat spojením s ústavní péčí. (Pacnerová a kol., 2015)

2.4.3 Příprava na samostatný život

Dítě je během pobytu v ústavním zařízení připravované na život, který následuje po odchodu z ústavní péče. Zařízení se snaží dítě učit odpovědnosti, napomáhá mu v získávání určitých

dovedností nezbytných k samostatnému životu, dále ho učí, jak nakládat s financemi a jakým způsobem se chovat v mezilidských vztazích. Předává mu také rady týkající se práv, bankovníctví, pojištění či určitého spoření apod. (Pacnerová a kol, 2015)

V zařízení ústavní péče jsou děti veškerých věkových kategorií připravované na odchod ze zařízení. Existuje však rozdíl v přípravě dětí ve věkové kategorii do 15 let a od 15 let. Děti do 15 let jsou připravovány méně specificky, snaha zařízení v rámci přípravy se zaměřuje především na výchovně terapeutické činnosti a činnosti, týkající se běžného provozu zařízení. Po dosáhnutí 15 let je příprava dětí a mladistvých zaměřena více explicitně. Děti si v rámci přípravy přivlastňují nové dovednosti a znalosti, které by jim měly sloužit k dosažení dostatečných poznatků k vedení samostatného života. (Běhounková, 2012)

Běhounková (2012) rozděluje přípravu dítěte na samostatný život do 3 fází:

- **Zahájení** – příprava dítěte do samostatného života či na návrat by měla být zahájena ihned po umístění dítěte do zařízení ústavní péče, a to na základě vytvořeného plánu podpory a péče. Dítě je obeznámeno s plánem podpory a péče a postupně na něm i participuje.
- **Průběh** – tato fáze se uskutečňuje v průběhu pobytu dítěte v ústavním zařízení. Dítěti je přiřazen klíčový pracovník v daném zařízení, ve kterém dítě pobývá. Fáze průběhu má hned několik hlavních cílů, mezi které kupříkladu patří zajištění určitých navazujících služeb, procvičování dovedností, uchovávání vzájemných styků apod.
- **Návrat** – nastává po tom, co dítě opustí dětský domov, a to ať už při návratu dítěte jak k rodině, tak mladistvého do samostatného života. Tato fáze je spojovaná s preventivně-terapeutickou činností, přičemž má dítě či mladý dospělý uděleného poradce, který mu má být nápomocí se začleněním se do života.

2.4.4 Ukončení ústavní výchovy

Jak vznik, tak i ukončení ústavní péče je nařízeno dle soudního posudku. Ústavní péče je ukončená na základě odstranění problémů u dítěte, díky nimž byla ústavní výchova v předchozí době přikázána. To samé platí i u situací, jako je možnost navrácení dítěte zpátky k biologickým rodičům nebo kupříkladu možnost situování dítěte do jiné náhradní rodinné péče. (Veselá, 2005)

Veškerá ústavní zařízení mají vytvořené způsoby ukončovací péče, a to písemnou formou. Dítě je v rámci ukončení péče připravované na opuštění dětského domova. Než dítě zařízení

ústavní péče opustí předchází tomu pomoc odborníků připravit se na samostatný život, který následuje. Pracovníci zařízení se snaží dětem přiblížit a pomoc jim s plánováním, především zaměřeným na vzdělávání, profesi, bydlení, zacházení s financemi a možnosti dávek, jednání s úřady, péče o svůj zdravotní stav apod. Zařízení, z kterého jedinec odchází ho obeznámí zavčasu s tím, že mu nadále poskytuje navazující podporu a poradenství, což může být velice užitečné pro start do nové etapy života. Dítěti, které odchází z dětského domova je od zařízení uspořádané rozloučení. (Pacnerová a kol., 2015)

Šest měsíců před odchodem dítěte z ústavního zařízení by měla být uskutečněna případová konference, v níž by se měly probrat záležitosti týkající se například bydlení, veškerých vztahů a styků s biologickou rodinou. (Folda, J., ed. in Běhounková, 2012).

V rámci odchodu dítěte ze zařízení se koná loučení s dítětem, které se uskutečňuje ve dvou dimenzích:

- **Terapeutická rovina** – probíhá na základě konzultace, přičemž dítě vyjadřuje svůj názor na pobyt v daném ústavním zařízení, dochází ke sdílení klíčových kontaktů, nastává loučení s klíčovými pracovníky.
- **Rituální rovina** – tkví v rozloučení s dalšími příslušníky zařízení. (Běhounková, 2012)

2.5 Role sociálního pedagoga v ústavní péči

V této podkapitole bychom Vám chtěli přiblížit roli sociálního pedagoga, který působí v náhradní institucionální výchově. Sociální pedagog v ústavní péči zaměřené na děti vykonává profesi vychovatele v dětském domově, jež představuje nesmírně důležitou roli pro dítě nacházející se v institucionální péči. V podkapitole se budeme především zabývat profesí vychovatele, jeho hlavní náplní práce, funkcemi a odbornými požadavky, které musí jako vychovatel dětského domova splňovat.

Profese vychovatele je ukotvena v zákonu č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a změně některých zákonů. Zmiňovaný zákon pojednává o délce pracovního poměru, o předpokladech, jež musí člověk dosáhnout, pokud má zájem o danou profesi a pracovním časem v rámci pedagogické profese. Tím to však nekončí, zákon se rovněž zabývá následujícím vzděláváním pedagogických pracovníků. Pedagogickým pracovníkem se stává takový člověk, který vykonává přímou pedagogickou činnost, díky které mu náleží velký vliv na jedince, a to především výchovou a vzděláváním, které provozuje. Přímá pedagogická činnost

je provozována hned několika určitými profesemi. Co se týče našeho tématu, pedagogickým pracovníkem se stává vychovatel. (MŠMT, 2004)

Funkce vychovatele v ústavní péči není vůbec jednoduchá, naopak se jedná o obtížnou profesi. Na vychovatele se klade spousta nároků, které by měl v rámci jeho profese splňovat a které od něho ostatní očekávají. Vychovatel si sám sebe představuje ne jenom jako toho, kterému je přikazováno, co a jak má dělat, ale toho, který využije, co nejvíce svých získaných znalostí a má svou určitou vizi o vykonávané profesi. Naopak to vidí vedení, ti chtějí zaměstnat vychovatele, který bude pružně plnit to, co oni sami vyžadují a usměrní děti tak, aby byly co nejvíc bezproblémové. Děti v dětském domově očekávají, že právě jejich vychovatel bude ten, který je dokáže zabavit, vždy jim pomůže a nebude po nich vyžadovat spoustu povinností. Ostatní personál dbá na to, aby vychovatelé byli upotřebitelní a vždy i s dětmi zachovávali pořádek. Důležité je také zmínit jakou představu mají rodiče dítěte, jejich představa se odvíjí od přístupu, který vykazují k tomu, že jejich dítě je situováno do institucionální péče. Vykazují různé názory a postoje k vychovateli. (Škoviera, 2007)

V rámci transformace dětských domovů se hodně zaměřili na oblast týkající se pozice vychovatele, kdy hlavním cílem byla snaha o nějaký jakoby model rodiny, přičemž by vznikl bytový prostor, kde by děti žily a zde by se o ně starali vychovatelé, kterým by přibýly kromě jejich náplně práce ještě činnosti jako je vaření, praní, uklízení, protože veškeré tyto servisní služby by byly zrušeny. Avšak nyní se ví, že tento předpokládaný rodinný model není v praxi až tak uskutečnitelný, protože i přes tady tu transformaci a přes určitou představu se zaměstnanci obměňují, střídají se jak vychovatelé, tak hospodyně i pomocní vychovatelé. Problém je u tohoto modelu rodiny také v tom, že vychovatelé jsou z velké většiny pouze ženy, málokdy muži. (Škoviera, 2007)

Vychovatel vykonává v rámci jeho profese spoustu činností. Mezi aktivity, které vychovatel plní patří především příprava na školní výuku, kdy kupříkladu vychovatel pomáhá dítěti s domácími úkoly, či procvičuje s nimi probírané učivo. Vychovatel musí také plnit určité činnosti, které jsou značně podstatné. Mezi tyto činnosti můžeme zařadit činnosti sebeobslužné, relaxační, zábavné, společensky prospěšné a v neposlední řadě činnosti, které podporují rozvoj dítěte. Další věcí, kterou můžeme zařadit do náplně práce vychovatele je vedení administrativy. Nutností a samozřejmostí je také příprava stravy a dohlížení dětí vychovateli, jak už při noční službě, tak i při různých pořádaných událostech a denním režimu. (Škoviera, 2007)

Pro výkon profese vychovatele je nutností, aby člověk splňoval určité dovednosti a vědomosti. Člověk, který vykonává takovou profesi musí být komunikativní, měl by být schopen se do druhého člověka vcítit a měl by vědět, jak se chovat při vzniklých sporech. Vychovatel by měl mít dostatečně získané školní vědomosti, aby mohl dětem poskytnout pomoc při učení. V každém případě by měl ovládat i různé domácí činnosti jako je například úklid, chystání si jídla apod. Vychovatel by měl být otevřený i různým zájmovým činnostem. Kromě těchto dovedností a vědomostí by měl mít i přehled v administrativě, protože kromě času s dětmi musí vykonávat administrativní záležitosti týkající se zařízení a dětí. (Škoviera, 2007)

V dnešní době je velmi důrazně kladen nárok na to, aby byl vychovatel vysokoškolsky vzdělaný. Právě takový člověk, který dosahuje tohoto vzdělání, je dostatečně schopen rozeznat, co se v daném jedinci či skupině děje. Hlavní poslání vychovatele spočívá v uspořádání skupinového bytí a v akceptování jedince, s kterým se pojí individuální životní újma. Vychovatel se zabývá jak minulostí, přítomností, tak i budoucností dítěte umístěného v daném zařízení ústavní péče. Další věcí, proč je důležité, aby byl člověk na takové pracovní pozici profesionálně vzdělán je přibývání dětí, které trpí emocionálními a behaviorálními poruchami. (Škoviera, 2007)

Při nepřiměřeném chování dítěte, kdy dítě nedodrží povinnosti ukotvené v zákoně č. 109/2002 Sb., může vychovatel nařídit různá opatření. Dítě v rámci těchto opatření může kupříkladu dostávat méně kapesného či dítěti není dovoleno v jeho osobním volně zdržovat se zevně ústavního zařízení. (Bendl a kol., 2015)

Existuje několik kladů, které jsou výhodou pro vychovatele, jež jsou vzděláni v této oblasti profese. Většina odborně vzdělaných lidí jsou schopni rozpoznat, jaké chování dítěti náleží v určitých situacích. Na vzniklou situaci v zařízení je vychovatel schopný podat urychleně odezvu. Dítě je ve vychovateli schopné pociťovat bezpečí. Vzdělaný vychovatel spolupracuje s ostatními odborníky a pracovníky zařízení, nesnaží se s nimi zápolit, například o popularitu dítěte. (Škoviera, 2007)

3 ÚSTAVNÍ PÉČE V RAKOUSKU

Rovněž jak jsme se v předešlé kapitole zabývali ústavní péčí zaměřenou na pomoc dětem v České republice, tak nyní si přiblížíme vývoj, legislativní ustanovení a chod ústavní péče v Rakousku.

Ústavní péče totožně jako v ostatních zemích se využívá v situacích, při níž není v možnostech rodiny zaopatřit dostatečnou péči a výchovu dítěte. Uplatňuje se rovněž v případech, kdy není možné péči či výchovu dítěte obstarat odlišným prostředkem. (Matoušek, 2008)

V Rakousku byl vytvořen Úřad pro pomoc dětem a mládeži, který působí rozšířeně po celé zemi. Můžeme ho přirovnat k Orgánu sociálně-právní ochrany dětí v České republice. Úřad pro pomoc dětem a mládeže provádí hned několik činností, mezi ně patří kupříkladu poradenství v rámci správné péče a výchovy jedinců či ochrana dítěte. Tento úřad má rovněž možnost jednat v naléhavých situacích proti rodiči či dítěti. (©Analýza služeb pro ohrožené rodiny a děti spadajících do systému preventivních služeb na podporu rodiny v zahraničí včetně příkladů dobré praxe, 2016)

Každý kraj v Rakousku představuje svůj vlastní odbor ochrany dítěte, jehož náplní se stává řízení, koordinace a poskytování financí všem službám, jež se týkají rodiny. Na služby, jejichž zaměřenost směřuje k rodinám poskytuje finance stát. Finance investované státem mířené do těchto služeb jsou vkládány do neziskových organizací, z nichž putují do služeb pro rodiny. Dříve než začnou neziskové organizace poskytovat dané služby jsou nuceni splňovat určité standardy k jejich možné funkčnosti. Odbory ochrany dětí nacházející se v různých krajích Rakouska posuzují situaci ve spoustě případech společně se soudem. Snaží se vždy řešit problém za účelem nejlepšího prospěchu dítěte. Zmiňovaný odbor se rovněž participuje záležitostmi týkajícími se vytváření a kontroly Individuálních plánů péče, a to u dětí, jež jsou situovány vně rodinného prostředí. (Chmelař a kol., 2008)

Jestliže dochází k situaci, kdy se stává neodkladným dítě situovat mimo rodinné prostředí, poté můžeme v rámci systému Rakouska rozčlenit tento systém na dvě služby:

- **Služby podporující rodinu** – mezi tyto služby můžeme zařadit krizová intervenční centra či rodinné komunitní jednotky určené pro krátkodobý pobyt. Hlavní záměr těchto služeb tkví v tom, že se jedná výhradně o prozatímní pobyt určený pouze na krátkou dobu s tím, že bude dítě navraceno opět ke své rodině. Pracuje se s dítětem a rodinou na základě vytvořeného individuálního plánu péče o dítě, v rámci něhož je

nutná koordinace mezi subjekty a institucemi jako jsou rodiče, odbor ochrany dítěte, soud a rovněž pracovníci daného zařízení. Plán výchovy a péče dítěte bývá nejméně jedenkrát za půl rok přezkoumán.

- **Služby nahrazující rodinu** – tyto služby jsou poskytovány v situacích, v nichž se vyskytuje pouze malá možnost navrácení dítěte zpátky k biologickým rodičům. Dítě je v rámci těchto služeb situováno do péče příbuzných, pěstounské rodiny, rodinné komunitní jednotky, či adopce. Opět se při volbě služby, jež je nahrazující rodinu dítěte, přihlíží na názor dítěte a uchování kontaktu s jeho rodiči. (Chmelař a kol., 2008)

System je v Rakousku vyzdvihován především úbytkem množství dětí situovaných do institucionálních zařízení pomocí takzvaného „gatekeepingu“. Zakládá se na zbudování rozsáhlé sítě služeb poskytujících pomoc pro děti a rodiny, do nichž jsou investovány finance státem. (Chmelař a kol., 2008)

3.1 Legislativní ustanovení

Co se týče ústavní péče v Rakousku, je velice významný **Vídeňský zákon o péči o děti a mládež z roku 2013** (WKJHG 2013). Zmiňovaný zákon obsahuje široké spektrum záležitostí vztahující se na péči o dítě, přičemž představuje stěžejní cíle a úkoly týkající se správné péče o děti a mládež. Zákon rovněž informuje kupříkladu o sociálních službách pro děti a mládež, o možnostech pěstounství či adopce a institucí sociální péče, kde zákon přibližuje informace a požadavky týkající se personálu, který v institucionálních zařízeních působí. Rovněž se zabývá záležitostmi jako je vzdělávání či výchova dítěte. (©Vídeňský zákon o péči o děti a mládež, 2013)

3.2 Vývoj ústavní péče

Zásadními lety se pro ústavní péči v Rakousku stala 80. léta 20. století, v nichž došlo k procesu transformace ústavní péče pro děti, které jsou umístovány do institucionálních zařízení či do bytových komunit (Wohngemeinschaften). Za klíčovou příčinu, která spočívá za vznikem zmiňované transformace stojí především určité negativní vlivy, jež původní ústavní péče způsobovala. Institucionální péče představovala nedostatečnou přípravu na samostatný život dětí, byla nepříznivá v rámci ekonomiky, a rovněž si z ní děti odnášeli určitá psychická

traumata do budoucnosti. (©Právní úprava osvojení a náhradní rodinné péče zdravotně znevýhodněných dětí v Rakousku, 2018)

Pro péči a ochranu dětí v Rakousku se stal stěžejním rokem, rok 1989, v němž byl přijat Zákon o blahu dětí. Provinciím se stalo povinností v rámci zmiňovaného zákona učinit zhotovení plánu rozvoje péče o děti. V rámci zákona o blahu dětí se dříve, než je dítě situováno mimo rodinné prostředí preferuje podpůrné opatření. Rovněž tento zákon vyzdvihuje, že hlavní roli při zaručení blaha dítěte představuje především výchovná způsobilost rodiny. (Chmelař a kol., 2008)

V roce 2012 došlo ke zpřísnění dozoru týkajícího se profesionální péče v institucích náhradní péče. Hlavním cílem bylo odhalit, jestliže péče je dostačující a zda dociluje standardů zaměřených na její kvality. Rovněž by kontrola měla poukázat na situace týkající se násilí a zneužívání dětí. (©Právní úprava osvojení a náhradní rodinné péče zdravotně znevýhodněných dětí v Rakousku, 2018)

Během let došlo, avšak i k narušení transformace ústavní péče, které přišlo ve spojení s migrační krizí. Vyskytl se okruh problémů týkajících se situování nezletilých migrantů. Okolo 8-10 tisíc nezletilých migrantů bylo v roce 2015 situováno do přijímacích center, v porovnání s tím v roce 2014 zhruba totožné množství dětí celkem bylo situováno do péče komunitní či pěstounské. V dnešní době se dá považovat transformaci ústavní péče prakticky za dokončenou, přičemž se v Rakousku už téměř nevyskytují velké podoby ústavních zařízení. (©Právní úprava osvojení a náhradní rodinné péče zdravotně znevýhodněných dětí v Rakousku, 2018)

3.3 Život dítěte v dětském domově

Dítě, které je určitým způsobem poškozováno nebo je mu poskytována nedostatečná výchova či péče od biologických rodičů je na základě nařízení státní vlády situováno do zařízení ústavní péče. Jakožto samotné institucionální zařízení musí být plně vybaveno, vlastnit finanční prostředky potřebné k využití, kromě toho rovněž vlastnit potřebné prostory a zejména dostatečně odborně způsobilý personál. (©Viedeňský zákon o ochraně dětí a mládeže, 2013)

Instituce, do nichž jsou děti umísťovány můžeme také vymezit jako organizace sociálního vzdělávání, které reagují na vzniklý sociálně pedagogický problém. Hlavní úlohou je kompenzace výchovy a vzdělání u dětí, v jejichž rodinách byly zmiňované záležitosti prokázané

za neuspokojivé. Na chod v těchto zařízeních dohlíží ihned několik odborníků, mezi které můžeme zařadit například psychology, vychovatele či sociální pracovníky. (Uhlendorff, 2009)

V rámci práv dítěte, jedinci, který je na dočasné či trvalé období odebraný od své biologické rodiny, náleží specifická státní ochrana a pomoc. Ochrana směřovaná k dítěti se vztahuje, jak na jeho rodinný život, soukromí, ale rovněž také chrání jeho fyzickou nedotknutelnost, přičemž se snaží předejít možným fyzickým či sexuálním násilím. (©Kinder und ihre Rechte in öffentlichen Einrichtungen, 2017)

3.3.1 Nařízení a situování dítěte do ústavní péče

Poté, co byly u dětí v rodinném prostředí neúspěšně využity veškeré prostředky k možnému udržení péče nastává ráznější krok, a tím je náhradní rodinná péče. V rámci institucionální péče o dítě, jsou děti situovány do bytových komunit, které se stávají náhražkou dřívějších velkých dětských domovů. Zmiňované bytové komunity jsou charakterizovány jako ubytovací instituce. Dětem v bytových komunitách náleží jednolůžkové či dvoulůžkové pokoje. Ostatní prostory v ubytovacím zařízení sdílí děti navzájem. Bytové komunity jsou rozděleny na:

- **Bytové komunity pro děti** – do komunity pro děti jsou umístěny děti od 6 do 13 let.
- **Bytové komunity pro mládež** – v komunitě pro mládež se nachází mládež od 12 až do 18 let. (©Právní úprava osvojení a náhradní rodinné péče zdravotně znevýhodněných dětí v Rakousku, 2018)

Prokázalo se, že významný vliv na kvalitu péče představuje množství dětí ve skupině. Počet dětí ve výchovné skupině se liší v různých spolkových zemích Rakouska. Nejmenší možný počet dětí se nachází například ve Vídni a Salcburku, kde se jedná o 8 dětí ve skupině, naopak největší počet je 16 dětí či mladistvých v Burgenlandu. Avšak v roce 2013 se dostalo závěru, že skupina skládající se z více než 10 dětí neodpovídá standardům vhodné kvality péče o dítě. (©Kinder und ihre Rechte in öffentlichen Einrichtungen, 2017)

Dětem pobývajícím v zařízení institucionální péče náleží právo, týkající se informací ohledně jejich privátního a rodinného života. Poskytnutí informací ovlivňuje věk a stupeň rozvoje dítěte. Jakmile jedinec docílí plnoletosti, instituce je povinna informovat ho o skutečnostech, jež se týkají jeho samotného. (©Vídeňský zákon o ochraně dětí a mládeže, 2013)

3.3.2 Spolupráce s ostatními subjekty

Zařízení ústavní péče, do něhož jsou děti situovány je povinno spolupracovat s ostatními institucemi. Mezi tyto instituce a ostatní zařízení patří kupříkladu školské zařízení, zařízení, kde děti a mládež provozují mimoškolské aktivity atd. Další spolupráce může činit rovněž spolupráci s rodiči. (©Vídeňský zákon o ochraně dětí a mládeže, 2013)

Avšak dříve, než je dítěti nařízený pobyt v institucionálním zařízení, se spolupráce rovněž vyskytuje s ostatními subjekty, a to v případech, kdy úřad zabývající se sociálním zabezpečením dětí a mládeže bere na vědomí oznámení, které mu putuje kupříkladu od škol, členů rodiny či policie. Na základě těchto oznámení následuje zhodnocení možných rizik. Zda se vyskytne možné riziko ohrožující jedince, jsou děti situovány do krizových center, z kterých v případě, kdy se stav nemění je dítě umístěno do zařízení ústavní péče, kterými jsou již zmiňované sdílené byty. (Kruzler, 2014)

3.3.3 Ukončení ústavní výchovy

Ať už se jedná o rodinné či komunitní prostředí, dětem po odchodu z určité formy náhradní rodinné péče nenáleží v rámci legislativy žádná následná pomoc. Podpora je poskytována výhradně na dobrovolné bázi. (©Právní úprava osvojení a náhradní rodinné péče zdravotně znevýhodněných dětí v Rakousku, 2018)

Informace týkající se jedinců, jež odchází z ústavní výchovy či jiné formy náhradní rodinné péče nejsou nikde ukládány, a to na základě striktní právní úpravy zabývající se chráněním osobních údajů jedince. Díky tomu není realizovatelné se s jedincem následně po ukončení ústavní výchovy spojit. Nestátní organizace se pokouší tuto záležitost pozměnit. (©Právní úprava osvojení a náhradní rodinné péče zdravotně znevýhodněných dětí v Rakousku, 2018)

3.4 Role sociálního pedagoga v ústavní péči

Systém, jež se stará o pomoc dětem a dospívajícím v Rakousku představuje klíčové poslání, které vyjadřuje v ochraně před možným zanedbáváním či určitým násilím dětí a mladistvých. V oddělení pomoci dětem a dospívajícím náleží významná role sociálním pedagogům, kteří zajišťují péči a výchovu dětem a mladistvým, jež byly odebrány z rodinného prostředí. (© City of Vienna)

Hlavní náplní poskytovanou sociální pedagogy dětem a mladistvým je stálá péče trvající krátkodobě či dlouhodobě v závislosti na situaci dítěte. Sociální pedagogové se stávají

v rámci jejich profese velice zodpovědnými, přičemž zabezpečují a dohlíží na každodenní činnosti dětí, jako je kupříkladu školní docházka dítěte. Sociální pedagogové rovněž mají za úkol zajišťovat volnočasové aktivity dítěte. Důležitá je podpora dětí mířena od sociálních pedagogů ve všech činnostech jedince. Kromě toho je jejich povinností spolupráce s ostatními subjekty, především rodiči dítěte. (© City of Vienna)

Pro výkon profese sociálního pedagoga je člověk povinen splňovat ihned několik požadavků. Jestliže se člověk rozhodne vykonávat profesi sociálního pedagoga, je nutné, aby měl ukončené požadované vzdělání. V Rakousku je v rámci této profese nutné, aby jedinec dosáhl sociálně pedagogické vzdělávání, dle Vídeňského zákona o ochraně dětí a mládeže 2013 (§ 6 odst. 5). Tuto profesi může vykonávat jedinec, který dosáhl vysokoškolského diplomu v oboru Sociální pedagogiky. Kromě toho, může tuto profesi vykonávat i člověk, jež má vystudované studium týkající se oboru Sociální práce či Pedagogiky. Rovněž se zde vyskytují i ostatní požadavky, jež jsou nutné pro výkon profese vychovatele. Sociální pedagogové jsou povinni mít přehled v oblastech týkající se práv souvisejících s jejich prací a práv, která náleží dětem. Vychovatelé musí vlastnit znalosti týkající se sociálního vzdělávání a sociální pedagogické práce. V rámci administrativy, jsou sociální pedagogové povinni mít dosaženou alespoň základní znalost na PC. (© City of Vienna)

Osoba, která má zájem o tuto profesi, musí vlastnit i určité charakteristické rysy. Mezi osobnostní požadavky na jedince patří kupříkladu odolnost, pružnost a schopnost řešit konfliktní situace. V rámci kolektivu je nutností zaměstnat do této profese jedince, který je schopen práce v kolektivu a rovněž dokáže spolupracovat s ostatními pracovníky působícími v institucionálním zařízení. Člověk, který je zaměstnaný na pozici sociálního pedagoga by měl být způsobilý se i nadále vzdělávat a rozvíjet své dovednosti a vědomosti. (© City of Vienna)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÁ ČÁST

V praktické části výzkumu se zaměříme především na hodnocení procesu ústavní péče v České republice a v Rakousku pohledem pracovníků působících ve dvou dětských domovech.

Vychovatelé v dětských domovech vykonávají náročnou pracovní pozici, v rámci, které určitým způsobem zastupují roli rodiče a jejich snaha spočívá zejména ve správném vývoji a výchově dítěte. Už jenom proto je dle nás velice významné se zaměřit na jejich profesi a přiblížit si jejich pohled jakým na ústavní péči nahlízejí, zda jim systém ústavní péče vyhovuje, či by chtěli něco pozměnit.

Za účelem zjištění a analyzování postojů k ústavní péči v dané zemi dle pracovníků dětských domovů volíme kvalitativní výzkumné pojetí, přičemž nás zajímá, jakým způsobem relativně malý počet pracovníků vnímá systém ústavní péče nacházející se ve dvou odlišných zemích.

4.1 Výzkumný problém

Výzkumný problém můžeme znázornit jako specifikování tématu, díky kterému bude výrazně očividné, jaká oblast bude probádána. (Reichel, 2009)

Náš výzkumný problém se přímo dotýká funkčnosti systému ústavní péče zaměřené na pomoc nezaopatřeným dětem ve dvou zemích. Výzkumný problém se rovněž vztahuje na vnímání a postoje pracovníků přesněji vychovatelů dětských domovů k systému ústavní péče v jejich zemi.

4.2 Výzkumné cíle

Hlavním cílem výzkumu je zmapovat vnímání pracovníků, přesněji vychovatelů dětského domova k systému ústavní péče v České republice a v Rakousku.

Kromě hlavního cíle výzkumu máme zde i 5 dílčích cílů. Mezi dílčí cíle patří:

- Zjistit, jaký přístup zaujímají vychovatelé dětského domova k systému ústavní péče v ČR a v Rakousku.
- Zjistit, jaké faktory ovlivňují proces ústavní péče v ČR a v Rakousku dle vychovatelů dětského domova.

- Zjistit, jak chápou vychovatelé dětského domova svou roli v procesu ústavní péče v ČR a v Rakousku.
- Zjistit, jak by chtěli vychovatelé dětského domova změnit systém ústavní péče v ČR a v Rakousku.
- Zjistit, jaké podmínky by dle vychovatelů dětského domova mohly způsobit tuto změnu systému ústavní péče v ČR a v Rakousku.

4.3 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky zobrazují trasu, kterou bychom měli náš výzkum vést, mimo to se snaží směřovat výzkum, tak, aby byly jeho výsledky v souladu s určenými cíli. Výzkumné otázky představují podstatu výzkumného projektu. (Švaříček, Šed'ová a kol., 2014)

Náš výzkumný projekt obsahuje jednu hlavní výzkumnou otázku a pět dílčích výzkumných otázek.

4.3.1 Hlavní výzkumná otázka

Jak vnímají vychovatelé dětského domova systém ústavní péče v České republice a v Rakousku?

4.3.2 Dílčí výzkumné otázky

1. Jaký přístup zaujmají vychovatelé dětského domova k systému ústavní péče v České republice a v Rakousku?
2. Jaké faktory ovlivňují proces ústavní péče v České republice a v Rakousku pohledem vychovatelů dětského domova?
3. Jak chápou vychovatelé dětského domova svou roli v procesu ústavní péče v České republice a v Rakousku?
4. Jak by případně chtěli vychovatelé dětského domova změnit systém ústavní péče v České republice a v Rakousku?
5. Jaké podmínky by podle vychovatelů dětského domova mohly způsobit tuto změnu systému ústavní péče v České republice a v Rakousku?

4.4 Druh výzkumu

Jako druh výzkumu jsme se rozhodli použít **kvalitativní výzkum**, který nám přijde vhodný pro dané téma. „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“ (Creswell, 1998)

Zvolení daného výzkumného šetření nám dokáže lépe přiblížit a znázornit situaci pracovníků v dětských domovech a jejich pohled na ústavní systém v zemi, kde tuto profesi vykonávají.

4.5 Metoda sběru dat

Vzhledem ke kvalitativnímu charakteru našeho výzkumu jsme zvolili jako vhodnou metodu sběru dat **polostrukurovaný rozhovor**, který nám pomůže zjistit, co si vychovatelé o dané problematice myslí a jak se v jejich profesi a daném systému cítí. V neposlední řadě se rovněž díky polostrukurovanému rozhovoru dozvíme i to, zda by chtěli naši respondenti provést určité změny v daném systému ústavní péče.

Za pomoci polostrukurovaného rozhovoru a odpovědí respondentů chceme dosáhnout veškerých cílů, které jsme si doposud vyhraničili. Rozhovor je také složen z otázek zaměřených na dílčí výzkumné otázky.

Otázky v polostrukurovaném rozhovoru jsou situované jak do **minulosti, přítomnosti i budoucnosti**. V otázkách ohledně minulosti se ptáme například na to, co vedlo daného respondenta k profesi vychovatele dětského domova a v působení v ústavní péči, jaké vzdělání pro tuto pozici musel absolvovat. V rámci přítomnosti nás zajímá pohled respondenta na ústavní péči, v čem vidí silnou stránku daného systému a naopak. V neposlední řadě nás zajímá také budoucnost, kdy s respondentem hovoříme ohledně případných změn ústavní péče v dané zemi. V příloze přikládáme znění polostrukurovaného rozhovoru.

4.6 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvoří šest vychovatelů působících v zařízeních systému ústavní péče. Výzkumný vzorek byl vybírán záměrně s tím, že je složen ze tří vychovatelů dětského domova působících ve Zlínském kraji a ze tří vychovatelů dětského domova ve Vídni.

Neuvádíme přesný název zařízení, kvůli přislíbené anonymitě. Hlavní roli při volbě respondentů představuje země, v níž naši respondenti svou profesi vykonávají. Každý vychovatel z České republiky bude v analýze dat zmiňován vždy jako respondent ČR1/ČR2/ČR3 a vychovatel z Rakouska bude označen jako respondent R1/R2/R3. Pro lepší přehlednost uvádíme tabulku.

Tabulka 1 Základní informace respondentů

Respondent – Vychovatel	Pohlaví	Délka zaměstnání v dětských domovech
Respondent ČR1	Žena	16 roků
Respondent ČR2	Muž	5 roků
Respondent ČR3	Žena	10 roků
Respondent R1	Žena	1 rok
Respondent R2	Muž	25 roků
Respondent R3	Žena	10 roků

4.7 Průběh získávání dat

Data byly získávány dvoufázově, ve dvou zemích a ve dvou zařízeních ústavní péče.

V první fázi získávání dat jsem navštívila dětský domov ve Vídni v listopadu 2019, kde jsem po domluvě s vedoucím pracovníkem provedla 3 rozhovory s třemi pracovníky přesněji vychovateli dětského domova.

Druhá fáze získávání dat proběhla v lednu 2020, kdy jsem strávila den v dětském domově ve Zlínském kraji a tam jsem realizovala další 3 rozhovory s vychovateli dětského domova.

V obou zařízeních byli respondenti předem seznámeni s tématem mé bakalářské práce a s tím, čeho se bude rozhovor především týkat. Bylo s nimi rovněž domluveno, že rozhovory budou nahrávány na diktafon a vše bude anonymní.

5 ANALÝZA DAT

Analýzu získaných dat jsme se rozhodli provádět pomocí nástroje **kódování**. Veškeré rozhovory byly přepsány a poté zpracovány touto metodou.

Existuje trojí kódování, které nám pomáhá při analýze textu. Je to kódování otevřené, axiální a selektivní. V našem empirickém výzkumu budeme analyzovat text pomocí otevřeného kódování. Otevřené kódování nemá pouze jeden způsob, může být realizován jako kódování slovo po slovu, či odstavců nebo celých textů. Hlavní cíl otevřeného kódování můžeme vyjádřit v rozluštění textu dle daného tématu. Kódy mohou být znázorněny jak slovesy, tak podstatnými jmény. Kromě toho se snažíme najít také přídavná jména, které jsou vlastnostmi těchto kategorií. (Hendl, 2005)

Kódování jsme se rozhodli vyhodnocovat zvlášť, a to jak s vychovateli dětského domova v České republice, rovněž i s vychovateli dětského domova v Rakousku. Po analýze dat bude následovat shrnutí, kdy se pokusíme srovnat vnímání a postoje vychovatelů dětských domovů z jiných zemí a pokusíme se vymezit určité odlišnosti, které se v jejich pohledu na ústavní péči vyskytují. Čísla v závorkách za uvedeným respondentem (např. respondent ČR1 (24)) budou identifikovat číslo řádku v přepisu rozhovoru. V příloze přikládáme na ukázkou dva rozhovory, první rozhovor je rozhovor vykonaný s respondentem z České republiky a další s respondentem z Rakouska.

5.1 Analýza dat z ČR

V první podkapitole budeme tvořit kódy z rozhovorů od vychovatelů z České republiky, které budou seskupeny do těchto jednotlivých kategorií:

- „Dobrá x špatná úroveň systému?“
- „Závislost na legislativě“
- „Vzdělání a profese vychovatele“
- „Připravenost dětí do života“
- „Potřeba změny!“

5.1.1 Dobrá x špatná úroveň systému?

První kategorie byla pojmenována jako „Dobrá x špatná úroveň systému?“. V této kategorii se snažíme poukázat na hodnocení ústavní péče dle vychovatelů v České republice. Je velice

důležité, aby systém ústavní péče správně fungoval, a proto nás zajímají pocity vychovatelů, kteří vyjadřují své názory vůči ústavní péči. Kategorie byla vytvořena na základě těchto kódů: **hodnocení, materiální stránka, negativa, pozitiva.**

Právě vychovatelé dětského domova jsou ti, kteří mohou hodnotit systém ústavní péče velice objektivně, a to především díky tomu, že sami v ní působí. Respondent ČR1 hodnotí úroveň systému ústavní péče záporně a tvrdí (02): „*si myslím, že je to dost špatně nastavené celkově, protože děti tady mají veškerý servis bych řekla, nejsou prostě připravené do života.*“ Nedostatečnou stránku systému vidí i respondent ČR2, který taky nabývá pocitu, že je dětem poskytovaný veškerý servis a děti jsou dá se říct vedeny za „ručičku“. Opak vidí respondent ČR3, ten hodnotí systém ústavní péče takovým způsobem (34): „*...já si myslím, že tak jak je nastavený systém u nás je celkem dobrý. Opravdu o ty děti se dokáže postarat.*“

Další důležitou roli hraje materiální zabezpečení, které je v ústavní péči poskytováno. Všichni tři respondenti se v názorech o materiální stránce shodují. Každý z nich se domnívá, že po materiální stráně jsou děti výborně zabezpečené. Respondent ČR2 říká (02): „*Ústavní péče v dnešní době se zaměřuje hodně na materiální stránku, takže ty děcka v současné době se mají lépe než polovina dětí, které jsou normálně u rodičů, co se týká materiálního zabezpečení, takže ten systém je samozřejmě po materiální stránce až předimenzovaný.*“ Respondent ČR1 a ČR2 sdílí stejný názor i v tom, že děti si materiálního zabezpečení vůbec neváží. Respondent ČR1 k tomu dodává (28): „*No třeba ony jako materiální hodnoty vůbec nemají, ale to je všechno díky tomu, že jim se prostě cpe, že i v běžných rodinách děti zdaleka toho nemají tolik co tady a oni si toho většinou neváží, všechno zničené pořád.*“

Většina z respondentů tvrdí, že silnou stránkou a pozitivem ústavní péče je právě už zmiňované materiální zabezpečení dětí. Další podstatnou věcí a kladem, podle respondenta ČR3 je to, že vychovatelé v dětských domovech musí mít dokončené určité vzdělání, aby mohli vykonávat tuto profesi, takže můžeme konstatovat, že se nejedná o pouhé „amatéry“, kteří by v ústavní péči působili. Respondent ČR3 říká (06): „*...je důležité, že ti vychovatelé samozřejmě dneska musí mít vzdělání, takže to nemůžou být jenom lidé, kteří chtějí dětem pomáhat, ale musí to být lidé, kteří jednak chtějí dětem pomáhat, ale taky musí mít odborné znalosti, což je důležité.*“

Hledání pozitivních a silných stránek ústavní péče bylo pro vychovatele obtížné. Naopak se rozpovídali, když se jednalo o negativní záležitosti a obtíže, se kterými se v rámci profese setkávají. Velkou roli hraje to, jak na sebe různé instituce působí, to zmiňuje respondent

ČR2, který vidí velký problém v nesouladu různých institucí navzájem. Tvrdí, že (08): „*Je to nesourod nebo nesoulad třeba s OSPODEM, s děcákem a s legislativou, s policií atd. Že v těch, každá ta instituce má někdy jiný náhled na situaci...*“ Mezi další negativa, které respondent ČR1 a ČR2 ve své profesi pozoruje, patří rozmach problémových dětí a posléze nedostatek kapacity pro umístění těchto problémových jedinců do jiného typu zařízení. Respondent ČR1 říká (08): „*když srovnám tu klientelu prostě ty děti před 10 rukama a teď, tak to je 100 a 1, že ty děti jsou fakt stále problémovější atd., dřív prostě tady nějaký útěk nebo, já nevím, marihuana, tak to bylo jednou za čas, dneska už je to téměř na denním pořádku.*“ K tomu ještě dodává (08): „*...my prostě potřebujeme takové dítě třeba umístit do jiného typu zařízení, což se mě stalo zrovna teď konkrétně nedávno u jedné holky, která prostě měla opravdu hodně průšvihů, tak mně bylo řečeno, bohužel, výchovné ústavy praskají ve švech, my ji nemáme kam dát.*“ Ten samý názor ohledně nedostatečné kapacity ostatních zařízení má i respondent ČR2. Dle respondenta ČR3 je největší negativem a obtíží nezájem rodičů o děti a v nešťastná zákonná úprava. O tom, jak je zákonná úprava důležitá se však budeme bavit v následující kategorii.

5.1.2 Závislost na legislativě

Další kategorie nese název „Závislost na legislativě“, přičemž stěžejními byly tyto 4 kódy: **legislativa, zákony, práva nad povinnostmi, omezení profese**. Legislativa je ve všech směrech velice důležitá, a i v ústavní péči má svou opodstatněnou roli. Vychovatelé dětských domovů si taktéž uvědomují, jak velice legislativa sahá a ovlivňuje jejich pracovní pozici. Nyní už je pouhou otázkou, zda všechny zákony a celá legislativa funguje tak, jako má. Co si myslí vychovatelé, to se dozvíme v následujících odstavcích.

Za hlavní faktor, který ve velké míře ovlivňuje systém ústavní péče v České republice a také působení vychovatelů v ústavní péči, respondenti považují legislativu. Respondent ČR1 tvrdí (12): „*...legislativa, zákony a prostě limity, které my jako pedagogové tady máme nastavené, zase když budu mluvit laicky jo srozumitelně, tak prostě, my de facto nemůže nic, abych to tak shrnula.*“ Všichni respondenti jsou si vědomi, že jsou zavázáni určitou legislativou, která však dle nich není, avšak úplně ideální. Respondent ČR3 říká (10): „*Spiš si myslím, že tam je problém v některých zákonech, které jsou trošku nedomyšlené, ale to asi tak bývá vždycky.*“

Každé dítě nacházející se v zařízení ústavní péče má určitá práva a povinnosti. Ve stanovenejších právech a povinnostech dítěte vidí vychovatelé dětského domova velký problém. Respondent ČR3 tvrdí (34): *„Možná v tomto případě by děti měly míň vědět, nebo ne takto, opačně to řeknu, oni ví perfektně, jaké mají práva, ale neví, jaké mají povinnosti. Takže možná by bylo vhodné jim ne jenom říkat, jaké mají povinnosti, ale taky jim dat najevo, že to mají ty povinnosti právně zakotvené, takže musí a ne můžou...“*. K tomuto se vyjadřuje rozhořčeně i respondent ČR2, ten říká (34): *„Práva, furt práva, dojde sem nějaký ocas a vykládá o právech, a to je ten problém. První přece to děcko musí vědět jaké má povinnosti, první je práce a pak se až jí. Pokud se nepracuje, tak nemáš z čeho jest. A tady je to obráceně, a to je ta chyba.“* S těmito respondenty souhlasí i respondent ČR1, který vykazuje naprosto stejný názor, jako byly dva předešlé a k tomu dodává, že právě tady ten systém a nastavená legislativa způsobuje určité omezení v jejich profesi. Respondent ČR1 říká (14): *„...my vlastně ani nemůžeme vychovávat v podstatě, protože když chceme udělat něco co jako je výchovné nebo co by jako podle nás vedlo k něčemu, tak bohužel prostě nemůžeme.“* Na základě výpovědi respondentů vidíme, že legislativa ústavní péče v České republice není vychovatelům absolutně lhostejná. Můžeme dle nich posoudit, že právě legislativa tvoří hlavní faktor, který celý chod v ústavní péči v České republice značně ovlivňuje.

5.1.3 Vzdělání a profese vychovatele

Třetí kategorií jsme nazvali jako „Vzdělání a profese vychovatele“. Profese vychovatele by měla tvořit komplexní celek složený ze získaných kompetencí, vědomostí a dovedností člověka. Tato profese není vůbec jednoduchá a náleží jí v ústavní péči neodmyslitelná role. Kategorie obsahuje 5 kódů: **náplň práce, start kariéry, požadované vzdělání, role v ústavní péči, kompetence**.

Jako každý člověk, který vykonává profesi vychovatele v dětském domově má danou pracovní náplň a musí provádět pracovní činnost, která této profesi náleží. Pracovní náplň vychovatelů je jasně daná a jejich povinností je ji plnit. Respondent ČR3 pracovní činnosti popisuje (14): *„... vše, co se týká výchovy a starosti o dítě, které je v zařízení umístěné. Veškeré lékařské prohlídky, podpora a pomoc při vzdělávání, hygiena, nakupování oblečení, zajišťování volnočasových aktivit atd. Kromě toho ale také musíme sepisovat veškerou dokumentaci, komunikovat s rodiči, připravovat různé projekty...“* Zajímavé je také to, jaká je příčina rozhodnutí o volbě práce v tomto odvětví a jakým způsobem se člověk k takové profesi dostane. Od všech třech respondentů se k nám dostaly různé odpovědi. Respondent ČR1

popisuje svůj začátek kariéry (18): „*Tak já jsem začínala jako noční vychovatelka, a to přes známou vlastně jsem se sem dostala.*“ Zajímavě mluví o tom, jak se dostal k profesní dráze respondent ČR2 (18): „*Omylem. Náhodou, protože já mám vystudovaný pajdák, já mám biologii s tělocvikářem, takže, takže náhodou.*“ Za hlavní důvod, který stojí za tím proč nešel do školství a šel tímto směrem považuje inkluzi ve školství. Třetí respondent stroze uvádí, že jeho začátek kariéry začal odpovědí na inzerát.

Pro výkon profese vychovatele v dětském domově je nutné, aby člověk vlastnil vysokoškolské vzdělání. Všichni tři vychovatelé mají vystudovanou vysokou školu, a to v oboru Sociální či Speciální pedagogiky. Před změnou zákona nebyla potřeba vysokoškolského titulu, to zmiňuje respondent ČR1 (20): „*...nejdříve jsem měla vystudované pedagogické minimum, po změně zákona jsem v roce 2015 vystudovala Sociální pedagogiku na VŠ.*“ Vychovatelé si rovněž uvědomují svou roli v procesu ústavní péči, která jim přijde významná. Respondent ČR2 říká (22): „*Dle mého názoru je moje role jako vychovatele dětí v dětském domově velice důležitá.*“ S tím, že je důležitá souhlasí všichni respondenti, avšak nejen jejich role v ústavní péči je významná. Na to poukazuje respondent ČR1(22): „*...určitě si nemyslím, že by byla nějaká jedna z nejdůležitějších, jako všechny nás ty děti potřebují.*“ Aby chod zařízení správně fungoval je potřeba, aby všichni zaměstnanci, nejen vychovatelé vykonávali náležitě svou profesi.

K tomu, aby vychovatelé vykonávali svou profesi náležitě, je potřeba, aby dosahovali určitých kompetencí. Zeptali jsme se respondentů na to, jak oni hodnotí své kompetence. Respondent ČR1 a respondent ČR2 považují své kompetence k profesi vychovatele za dostačující. Respondent ČR1 říká (24): „*Já si myslím, že jako je to dostačující v tom prostě jaká je ta náplň dne, v tom dětském domě běžného, tak si myslím, že jako úplně v pohodě, že v tom není problém.*“ Je potřeba, aby měli vychovatelé vhodné podmínky a prostředí ke uplatňování veškerých svých kompetencí. Dle výpovědi respondentů můžeme konstatovat, že ke uplatňování jejich kompetencí jim nic nebrání. Respondent ČR2 říká (28): „*Ne nic mi tomu nebrání, své kompetence uplatňuji a snažím se uplatňovat, jak nejvíc to jde.*“ Respondent ČR1 a ČR3 mají stejný názor.

5.1.4 Připravenost dětí do života

Následující kategorie byla pojmenovaná „Připravenost dětí do života“. Byla vytvořena na základě těchto kódů: **neschopnost, nesamostatnost, rozmach problémových dětí.**

Zařízení a pracovníci dětského domova se snaží děti připravit na život, který následuje po odchodu ze zařízení, a to hned z různých hledisek. Ovšem v tomto případě je i nutná spolupráce dětí s vychovateli. Ne vždy chtějí děti spolupracovat a neuvědomují si, že po odchodu ze zařízení je čeká značná změna. K tomu se vyjadřují i vychovatelé, respondent ČR1 říká (02): *„Když projdou tím dětským domovem, tak opravdu jako pak je liší ta realita a velice málokteré děcko je schopné se potom jako uchytit v normálním životě.“* Stejný názor má i respondent ČR2 (34): *„...ten život venku je krutější a přísnější jak tady, tady je ta bublina, která to děcko chrání, ale chrání ho až tak, že mu ve výsledku ubližuje“*. Respondent ČR2 se rovněž zmiňuje, že za vytvořenou bublinou, jež chrání dítě stojí především daná legislativa a opět zmiňovaná práva na které se můžou děti obracet.

Vychovatelé také upozorňují na to, že čím déle působí v institucionálním zařízení, tím více přibývá problémových dětí, které jsou čím dál méně samostatné a s tím i z dětského domova odchází. K tomu se vyjadřuje opět respondent ČR1 (34): *„...odchází vám v 18 a ono jako neví, nic neumí, přitom jako pořád je to do něho vkládané, ale tím, že se to, že není nucené to dělat samo, není vhozené do vody, jak se říká, tak prostě oni to nezvládají.“* Za neschopností a nesamostatností vidí vychovatelé především problém v nastavení legislativy. Opět se obrací na to, že u dětí převládají práva nad povinnostmi, a to utváří hlavní chybu systému. K tomu se velice negativně vyjadřuje respondent ČR2 (30): *„...je to udělané opačně a plodí to jenom zmetky do společnosti, teďka myslím zmetek, jako kus kazový, ale beru to jako lidi, že ten systém produkuje více zmetků kazových vlastně charakterově i se vzděláním atd.“* Respondenti si myslí, že právě takovým způsobem obrácený systém jim neulehčuje práci, a především škodí dětem, které nejsou do budoucna připraveny na samostatný život.

5.1.5 Potřeba změny!

Poslední kategorie nese název „Potřeba změny!“. Kategorie byla vytvořena na základě těchto kódů: **změna režimu, ochrana dětí, povinnosti a práva, pěstounství, rozmach vychovatelů, přínos pro děti, přínos pro vychovatele, nereálnost ideálu**. Jak už jsme v předchozích kategoriích zjistili, většina našich respondentů by chtěli určitou změnu v systému ústavní péče v České republice. A právě se změnami ústavní péče tato kategorie bude úzce souviset.

Každý vychovatel si ihned představil určitou změnu, kterou by rád uskutečnil. Respondent ČR1 by byl rád, kdyby se zavedl přísnější systém a režim, který by děti více osamostatnil. Zmiňuje se (28): *„...určitě bych děti víc připravila do života, prostě myslím si, že by se měly*

víc zapojovat do běžných prostě povinností, které i v normální rodině dítě pomáhá... “ Opět to dle respondenta souvisí s legislativou, přičemž by musely nastat značné změny, a to by se opět týkalo především toho, že by byly u dětí první stanoveny povinnosti a poté až práva. Upřednostnění povinností nad právy a změny v režimu by chtěl také realizovat respondent ČR2 (30): „...já bych uskutečnil změny a uskutečnil bych změny takové, kde by nebyly ty děcka až tak moc chráněny. “ Zajímalo nás rovněž to, jakým způsobem respondent myslí to, že jsou děti až moc chráněny. Respondent R2 to objasňuje (30): „Že by neměly stanovená práva, ale v první řadě by měly stanovené povinnosti, co, kdy, jak dělat. A až potom by byly stanovená práva, až si udělám své povinnosti, potom se můžu odkazovat na svoje práva. “ Zde se oba dva respondenti shodují a shodují se také na přínosu pro děti, který by souvisel s touto změnou. Respondent ČR2 říká (34): „Že by byly na ten život připravenější, ty děcka jsou natolik chráněné, protože mají jenom práva, že po tom neobstojí v konfrontaci s normálními děckama, které vyrůstaly v rodinách a měly přísnější metody. “ I respondent ČR1, si myslí, že právě hlavním přínosem pro děti by byla právě lepší připravenost na život mimo zařízení. Nejen přínos těchto změn pro děti je důležitý, ale i přínos pro vychovatele a jejich práci. Ten vidí respondent ČR2 především v usnadnění práce a vysvětluje to takovým způsobem (36): „Usnadnilo by mi to práci, kdyby byly první stanovené povinnosti a pak práva, protože by bylo jasně, i legislativně podchycené, že první se něco musí dělat a po tom mám za to odměnu. “ Respondent ČR1 za tím vidí však ještě jiný přínos a tvrdí (34): „No určitě si myslím, že bych viděla za sebou jako větší výsledky, že takto mně to připadá prostě, že je to pořád takové jako, že pořád těm dětem to jako vštěpujeme a oni to pořád nechápu. “

Respondent ČR3, také upozorňuje na změnu v legislativě stejně jako dva předešní vychovatelé, akorát se více zaměřuje na jinou dle něho hlavní změnu, která by systému ústavní péče prospěla. Respondent vidí určitý problém v unáhleném přemísťování dětí z ústavní péče do pěstounské, a to v mnoha případech pěstounů, kteří nejsou schopni dítě zabezpečit. Respondent ČR3 odůvodňuje tento problém takto (26): „...sociální pracovníce často ty děti z ústavní péče dávají do pěstounů, dneska je to strašně moderní věc, ale už jsem se setkala s dětma, kteří se vrátili potom zpátky od pěstounů a byly docela zanedbaní. “ Myslí si, že někteří pěstouni, vykonávají svou profesi jenom za účelem získání financí, neříká však, že všichni. Respondent ČR3 by právě v této problematice učinil změny a říká (28): „...víc přemýšlet, jestli vždycky, když se to dítě dá do pěstounské péče je lepší, než když zůstane v dětském domově... “ Hlavním přínosem dle něho pro děti by bylo především to, že by se neoddělovali sourozenci a děti by se tak cítily lépe. Přínos pro jeho práci komentuje tak (32):

„Možná klidnější děti a tím pádem klidnější práci a pohodlnější práci a líp by se pracovalo s těma dětma...“

Existují také ostatní změny, které by si dokázali vychovatelé představit. Respondent ČR2 by rád uvítal, kdyby na pozici vychovatele dětského domova působilo více mužů. Považuje za důležité, aby vzorem dětí nebyly pouze ženy, ale i muži. V rodině taky většinou vychovává dítě jak matka, tak i otec. Respondent ČR2 říká (38): *„Byl bych rád a myslím si, že by bylo velice prospěšné, kdyby v dětských domovech působilo a pracovalo více mužů než doteď, myslím si, že by to bylo lepší pro děti, kdyby kromě vychovatelek jako žen je vychovávalo a mělo zájem o tuto profesi i více mužů.“* Vychovatel ČR1 si dokáže představit další změnu, a to v režimových opatření, a tvrdí (36): *„...co bych chtěla hodně jako změnit jako a co si myslím, že by se hodně jako přiblížilo ještě víc k tomu rodinnému prostředí, tak takové ty režimové opatření, takové to prostě jako, tak teďka je ráno, tak teď všichni vstaneme, všichni půjdeme do koupelny, všichni se umyjeme atd...“* Avšak si není jistý, jestli by tato změna mohla být v rámci určitého řádu ústavního zařízení realizována. Respondent ČR1 říká (36): *„...abychom tady neměli úplný chaos je to asi takto nevyhnutelné, bylo by to hezké, kdyby to bylo takové volnější...“* Všechny tyto zmiňované změny by mohly být dle respondentů uskutečněny pouze za podmínky změny v legislativě. Respondent R1 říká: *„Určitě v legislativě a určitě v tom, co my jako vychovatelé můžeme vůči těm dětem.“* I ostatní dva respondenti souhlasí, že hlavní podmínkou změn by byla právě legislativa.

Bylo by velice přívětivé, kdyby byl systém ústavní péče ideální, avšak to můžeme brát pouze jako prostou iluzi. K nemožnosti dosáhnoutí ideálního systému se vyjadřuje respondent ČR1 (36): *„Pokud dítě není v rodině, tak to nikdy nebude ideální, to prostě si myslím, že jako kdybychom se tady stavili na vlasy, tak nikdy tu mámu a toho tátu nemůžeme plně nahradit.“* Podobný názor má i respondent ČR3, ten říká (34): *„Úplně nejideálnější systém, kdyby všechny děti měly své rodiče, kteří je milují, ale to asi nedosáhneme.“* Bohužel v dnešní společnosti a některých rodinách to absolutně nefunguje a končí to v určitých případech právě zmiňovaným odebráním dítěte do ústavní či jiné náhradní péče.

5.2 Analýza dat z Rakouska

Stejným způsobem, jako v předešlé podkapitole byly kódovány rozhovory z České republiky, tak nyní se budeme zabývat kódováním rozhovorů s vychovateli z Rakouska. Kódy budou seskupeny v následujících kategoriích:

- „Spokojenost nadevše!“
- „Klíčové faktory ústavní péče“
- „Vzdělání a pracovní život vychovatele“
- „Budoucnost ve změnách systému, či ne?“

5.2.1 Spokojenost nadevše!

První kategorie nese název „Spokojenost nadevše!“. Byla vytvořena na základě těchto kódů: **hodnocení, reforma, pozitiva, negativa**. Velice podstatná je při profesi vychovatelů spokojenost se systémem ústavní péče. V této kategorii můžeme pozorovat, zda právě vychovatelé působící v Rakousku jsou ti, kteří vykazují pocit spokojenosti vůči ústavní péči v dané zemi.

Všichni tři vychovatelé hodnotí systém ústavní péče v Rakousku velice kladně. Respondent R1 říká (02): „*V principu hodnotím systém ústavní péče velmi dobře. Líbí se mi, že se to změnilo z těch klasických velkých dětských domovů na domovy rodinného typu. Na děti se už více nepoukazuje, že jsou z dětského domova.*“ Respondent R2 komentuje ústavní péči takovým způsobem (02): „*Podle mého názoru, je současný systém ústavní výchovy v Rakousku na velmi dobré úrovni. Systém velmi přihlíží, lépe řečeno zaměřuje se hlavně na práva a potřeby dítěte.*“ Obdobný názor má i respondent R3, který rovněž považuje kvalitu ústavní péče v Rakousku za velmi dobrou. Za kvalitou této institucionální péče zmiňuje i to, co je dětem v rámci této péče poskytováno. Tvrdí (04): „*Děti mají v každém případě dostatečně mnoho místa na bydlení, dobré základní zajištění jako aj adekvátní podporu od státu.*“ Na základě výpovědí můžeme posoudit, že naši respondenti jsou opravdu spokojeni s tímto systémem.

Hlavní pozitivem ústavní péče založené na pomoc dětem v nezaopatřených rodinách považují respondenti především změnu, která se udála v roce 2000. Respondent R2 a R3 se ji snaží přiblížit. Respondent R2 reformu vysvětluje takovým způsobem (06): „*V roce 2000 byla v Rakousku reforma, co se týkala dětských domovů. Zrušily se velké dětské domovy a začaly se budovat WG,, kde bylo maximálně 8 dětí. Jsou to byty rodinného typu, které se*

nachází na sídlištích nebo v panelákových bytech. “ Respondent R3 vysvětluje, čím se vděčí této reformě a říká (06): *„Tím pádem se děti a mládež mohly lépe integrovat do jejich sociálního okolí. Negativní podtón dětských domovů je už od té doby minulostí.*“ Avšak reforma, jež je zmiňovaná za hlavní zlom při zkvalitnění ústavní péče, není jediným zmiňovaným pozitivem. Za další pozitivum považuje respondent R1 také dostatek financí, které jsou vkládány na tuto péči. Respondent R1 konstatuje (06): *„Stát dělá mnoho, investuje mnoho peněz. Bez peněz by tato forma nebyla možná. Děti se cítí tak, jako by byly v rodině, v rodinném prostředí a nemají žádné finanční nevýhody.*“

Vše má, krom svého pro, rovněž své proti. I když vypadá systém ústavní péče v Rakousku jako naprosto perfektní, přece se naleznou určitá negativa. Za negativní věc považují respondenti nedostatečnou kapacitu vychovatelů v dětském domově. Respondent R3 říká (02): *„Nelíbí se mi, že kolikrát je nedostatek personálu, a to vede k tomu, že se potom nedá plně vyhovět potřebám dětí a mládeže.*“ Respondent R3 se snaží svůj názor ještě rozvést a doplňuje ho (08): *„Kvalitní a hodnotná pedagogická práce potom není možná, když tento stav příliš dlouho přetrvává. V tom případě není o děti dobře postarané podle mě.*“ Respondent R1 považuje nedostatek personálu rovněž za značný problém. Zmiňuje se o závažném dopadu, jež může nedostatečná kapacita personálu způsobit. Říká (08): *„Často je personál přetažený a mnozí se přepracují a skončí s diagnózou vyhoření.*“ Nejedná se však o jedinou obtíž, se kterou se vychovatelé potýkají. Jako další negativum zmiňuje respondent R2 neporozumění různých institucí a subjektů mezi sebou. Vysvětluje to (08): *„Sem tam nepochopení ze strany školy a školky, kde čekáme dlouho například na umístění. Když potřebujeme rychle termín u psychologa, nebo jiného lékaře, také se nebere ohled na to, že jsou to děti, které jsou umístěné v ústavní péči.*“

5.2.2 Klíčové faktory ústavní péče

Další kategorie byla pojmenována jako „Klíčové faktory ústavní péče“. Tato kategorie otevřela téma týkající se faktorů, které dle našich respondentů ovlivňují ústavní péči v jejich zemi, přičemž na ně tyto faktory působí a značným způsobem i rovněž zasahují do jejich profese vychovatele. Kategorie obsahuje 4 kódy: **finanční prostředky, legislativa, politický systém, migrace.**

Naši respondenti zmiňovali ihned několik faktorů, které ovlivňují chod ústavní péče v dané zemi, nejednalo se o pouhý jeden určitý faktor. Mezi jednu z věcí, kterou považují za nesmírně důležitou jsou finanční prostředky, které jsou poskytované na provoz ústavní péče.

O tomto faktoru kladně mluví respondent R1, tvrdí (10): „*Peníze. Když se to porovná s jinými krajinami, je vidět, že tam se tolik peněz neinvestuje.*“ Na tento důležitý faktor poukazuje i respondent R2, který vysvětluje, jakým způsobem finanční prostředky ústavní péči ovlivňují (12): „*Když je dostatek financí a investuje se do sociální sféry, tak se to odráží na ústavní péči. Můžeme jim platit kulturní zábavu, výlety, tábor v létě, dále kroužky, jdeme s nimi na dovolenou, oslavují se narozeniny, Vánoce, děti dostávají krásné dárky, ale například i lepší lékařskou starostlivost.*“ Poskytované finance se odvíjí především od politického systému a legislativy, která je v zemi daná. Respondent R3 a R2 považují celkovou politiku za podstatný faktor. Respondent R2 shrnuje tyto faktory dohromady a tvrdí (10): „*Myslím, že jako všude na světě politický systém, jaké jsou zákony, pravidla a finance.*“ Právě tyto faktory označuje za hlavní, které ovlivňují ústavní péči v dané zemi.

Za velice zajímavý zmiňovaný faktor můžeme považovat migraci o které mluví respondent R1. Migrace je v dnešním světě častá, při níž dochází k pohybu osob z jedné oblasti do druhé. S migrací se potýkají i vychovatelé dětských domovů, kteří se starají i o děti jiné národnosti. Respondent R1 říká (10): „*Migrace mění také ústavní péči. Musíme se na to připravit a naučit se pracovat s různými řečmi, náboženstvím.*“ Zajímalo nás také podrobněji jak právě zmiňovaný faktor ovlivňuje ústavní péči. Respondentka R1 dodává (12): „*Když je migrace důležitý faktor a v dětských domovech se nachází děti z různých krajin, musíme my jako pedagogové na tyto věci přihlížet, jako je jazyk, nevařit různá jídla. Ještě je toho moc, co se máme učit.*“ Dle výpovědi respondenta můžeme posoudit, že problematika, jakou je migrace i našim respondentům značně zasahuje do profese.

5.2.3 Vzdělání a pracovní život vychovatele

Třetí kategorii jsme pojmenovali jako „Vzdělání a pracovní život vychovatele“, přičemž stěžejními byly tyto kódy: **náplň práce, start kariéry, požadované vzdělání, kompetence, role v ústavní péči**. Obdobně jako u vychovatelů z České republiky i zde nás zajímá „vše“, co se týká jak začátků našich respondentů v této profesi, rovněž i jejich aktuální situaci v pracovním životě.

Pracovníkům působícím v ústavním zařízení náleží jako v každé jiné profesi daná určitá náplň práce a pracovní činnosti, jež musí plnit. Respondent R2 svou náplň práce, kterou je povinný hodnotně vykonávat objasňuje (14): „*...učíme děti slušnosti, správného chování, stolování, hygienické návyky, učíme se s nimi do školy, hrajeme se s nimi, povídáme si, dáváme jim pocit domova. Navštěvujeme rodičovské schůzky, ale i absolvujeme s nimi lékařské*

či psychologicky termíny. Máme i velmi byrokratickou práci, protože musíme psát denní hlášení, co děti jedly například, anebo co bylo nového ve škole, jestli jsou nějaké psychické, nebo fyzické změny. Dále míváme 1x za 2 týdny pracovní schůzky s naší nadřízenou, kde probíráme každé dítě zvlášť. V podstatě jsme náhrada rodiny.“ Rovněž respondent R1 považuje svou pracovní náplň především za účelem náhrady biologické rodiny dítěte. Tvrdí (14): „*Moje náplň práce je starat se o děti, jako by se staraly za normálních okolností jejich rodiče. Snažíme se jim dávat pocit domova...*“ Na základě výpovědí respondentů můžeme konstatovat, že pracovní náplň vychovatele je složena hned z několika pracovních činností, které jsou povinni v rámci své profese vykonávat. Vychovatelé sami sebe považují především za kompenzátory výchovy a činností, jež nejsou schopni vykonávat rodiče dítěte.

Každý náš respondent se dostal k profesní dráze vychovatele jiným způsobem. Většina z respondentů považují za hlavní příčinu, která je přivedla k této pracovní pozici především oblibu v práci s lidmi či dětmi. Respondent R3 říká (16): „*Po maturitě jsem si našel studentskou práci v letním táboře jako táborový vedoucí. Tam jsem si zamiloval práci s dětmi.* I pro respondenta R1 bylo velice důležitým, aby se jeho práce soustředila na práci s lidmi či dětmi. Objasňuje to (16): „*Vždy jsem chtěla pracovat s lidmi a dětmi. Nejprve jsem začala studovat obor učitelství, ale časem jsem si řekla, že se nechci stát učitelkou. Potom jsem přemýšlela a dostala jsem aj různé tipy od známých, a proto jsem se rozhodla pro vychovatelství.*“ Start profesní dráhy vychovatele přibližuje i respondent R2, jehož chůtíčem byla práce vztahující se na vystudovaný obor. Respondent R2 říká (16): „*...měla jsem vystudovanou vysokou školu pedagogickou se zaměřením na Vychovatelství. Chtěla jsem začít pracovat v tom oboru, který jsem vystudovala, tak jsem poslala žádosti do státních a soukromých dětských domovů a měla jsem štěstí.*“ Jak už jsme se dříve zmínili je podstatné, aby člověk, který vykonává tuto profesi měl určité dosažené vzdělání, u respondenta R2 z předešlé výpovědi můžeme konstatovat, že má vystudovaný obor Vychovatelství na vysoké škole. Dva následující respondenti po dosažení maturitního vysvědčení pokračovali s nástavbou. Respondent R3 své dosažené vzdělání popisuje (18): „*Gymnázium, po tom 3roční nástavbové studium Sociální pedagogika při zaměstnání. Dále jsem si udělal více kurzů a seminářů v této oblasti.*“ Naši respondenti si rovněž uvědomují, jak je jejich profese v systému ústavní péče důležitá. V čem je právě jejich role v procesu ústavní péče důležitá, to nám vysvětluje Respondent R2 (20): „*Moje profese je podstatná, starám se o 8 dětí a snažím se o jejich nejlepší výchovu a přípravu po všech stránkách do samostatného života.*“ I respondent R1 se k tomu vyjadřuje (20): „*Moje role je velmi důležitá, snažím se vychovávat děti správným způsobem.*

Pracuji zde zatím jenom jeden rok a nacházím se ve svojí kariéře celkem na začátku. Musím ještě sbírat spoustu zkušeností a mnoho se toho učit. Nemám zatím vlastní děti, proto se možná někdy nevím do určitých situací vžít jako matka.“

Podstatnou věcí jsou rovněž kompetence, které vlastní vychovatelé. Jak už jsme se výše zmínili, kompetence představují souhrn získaných vědomostí a dovedností. Respondent R2 a R3 mají už letitou praxi v této profesi, proto své kompetence považují za vysoké. Respondent R2 tvrdí (22): *„Myslím, že moje kompetence jsou dost vysoké. Mám už 10 roků praxi v tomto oboru. Samozřejmě stále se je něco učit a zdokonalovat se, ale myslím si, že jsem dost kompetentní jako vychovatelka. Samostatně rozhoduji o důležitých věcích, co se dítěte týká, například můžu mu vybrat školu, nebo lékaře, umím být kreativní a flexibilní. I respondentka R1 hodnotí své kompetence dobře, avšak si uvědomuje, že v rámci své teprve roční kariéry v této profesi se má ještě toho spoustu učit. Říká (20): „Musím se sice ještě spoustu toho učit, ale časem ty zkušenosti přijdou. Každá situace je jiná a je potřeba být flexibilní vždy přiměřeně k dané situaci.“* Občasným problémem, který respondentům brání uplatňovat v plné míře své kompetence je nedostatečné množství personálu a občasné nepochopení ze stran jiných subjektů či institucí.

5.2.4 Budoucnost ve změnách systému, či ne?

Poslední kategorie nese název „Budoucnost ve změnách systému, či ne?“ I přes to, že veškerí respondenti jsou se systémem ústavní péče v Rakousku více než spokojeni, tak i napřič tomu nás zajímalo, zda existují nějaké možné změny tohoto systému do budoucna. Kategorie byla vytvořena na základě těchto kódů: **ambulantní práce s rodinami, rozšíření personálu, podmínky pro změny, přínos pro děti, přínos pro vychovatele, ideál systému.**

Nechali jsme naše respondenty popřemýšlet o určitých změnách, které by dle nich do budoucna pozitivně ovlivnily či zlepšily funkčnost systému ústavní péče, než je doposud. Respondent R3 přichází s nápadem vybudování a rozšíření ambulantní práce s rodinami. Tuto změnu vysvětluje (26): *„Vybudování ambulantní práce s rodinami, tak by zůstalo více peněz pro zajištění rodin. Sociální pedagogové by mohli pracovat v ambulantní oblasti, buď na plný anebo poloviční úvazek a tím pádem by mohli flexibilněji využít svůj čas a život například na další kvalifikace, rodinu atd.“* Přesně takovým způsobem by si respondent představoval ideální systém péče o děti. Tuto změnu by musely způsobit určité podmínky a ty respondent R3 objasňuje (28): *„Více konceptů péče o děti doma a otevřený přístup s vycházením s rodinami.“* Důležitý je rovněž přínos, který by byl touto změnou zvýhodněním jak pro

profesi vychovatele, tak i pro děti. Respondent R3 si myslí, že právě ambulantní práce s rodinami by byla nápomocí tomu, aby děti nebyly předčasně odebrány z rodin, pouze při vážných problémech, při nichž by se jednalo o nebezpečí dítěte. Přínos pro jeho práci vysvětluje (32): *„Mohl bych se starat více o děti, které jsou opravdu v ohrožení.“*

Stejným způsobem o změnách jako respondent R3 přemýšlí rovněž respondent R2. Ten je se systémem ústavní péče velice spokojený a mnoho by toho neměnil. Změna, kterou by uskutečnil by byla obdobná změně od respondenta R3. Rovněž rozpoznává situace, kdy jsou děti ukvapeným způsobem odebrány od rodičů a směřovány do ústavní péče. Respondent R2 říká (26): *„...jenom bych možná hned neodebírala děti do ústavní péče, ale snažila se spolupracovat s rodinou doma. Použila bych všechny prostředky, a když by to nebylo možné, tak potom bych nařídila ústavní péči.“* Podmínkou této změny by byla dle respondenta změna v legislativě, především v odebrání dítěte do ústavní péče. Nejen, že by tato změna představovala pozitivní přínos pro vychovatele, ale rovněž by i vykazovala určitý přínos pro děti. Respondent R2 objasňuje, jaký by měla tato změna vliv na jejich klienty a říká (30): *„Kdyby byl jiný zákon na odebrání dětí do ústavní péče určitě by děti nezažívaly tolik stresu, strachu, a ne jenom děti, ale i rodiče. Jak jsem už řekla, někdy stát velmi rychle odebere děti z rodin. Potom musí děti měnit školu, školku, rodiče a děti jsou traumatizované.“* Krom této změny v systému ústavní péče, by rád uvítal respondent R2 ještě další změnu. Tento respondent by byl pro přijetí více zaměstnanců do zařízení. Podmínkou, co by mohla tuto změnit způsobit respondent R2 vysvětluje (28): *„...by muselo být přijatých více zaměstnanců s jiným systémem. Například: nyní jsme na službě 1+1, takže jeden má službu 24 hodin a další je jen 8. Bylo by dobré, kdyby měl 1 pedagog službu 24 hodin a například 2 pedagogové po 8 hodinách.“* Opět by byla tato změna pro jejich profesi velmi kladná a v každém případě by našim respondentům přibyték zaměstnanců ulehčil jejich profesi. V případě navýšení zaměstnanců by tato změna znamenala přínos i pro děti, a to opět objasňuje respondent R2 (30): *„...co se toho personálu týká, kdyby ho bylo více, tak by se určitě dalo dětem více věnovat a přistupovat k nim individuálněji.“*

Se změnou týkající se navýšení personálu souhlasí i respondent R1, který říká (26): *„...co bych změnila, jednoznačně zaměstnat více personálu, protože mít službu sama na 8 dětí se mi zdá málo.“* K tomu ještě dodává důvod, kvůli kterému by byl vděčný za odlehčený personál (26): *„Mám pocit, že častokrát máme spoustu práce a mladí lidi jako jsem já, chtějí mít aj volný čas a nebyť stále jenom v práci.“* Také si respondent R1 myslí, že by tato změna měla pozitivní dopad jak na jeho práci, tak i na děti. Přínos pro děti, který by z této změny

vycházel vidí respondent R1 především v rozšíření času, který by byl poskytovaný dětem, přičemž by bylo možné lepší organizovanosti a rovněž možnost větší podnikavosti aktivit s dětmi. Respondent R1 přínos pro děti objasňuje (30): „*Mělo by to pozitivní vliv a děti by to ihned pocítily. Pro děti by to bylo o dost příjemnější, kdyby bylo více personálu, protože by se mohlo jednodušeji věnovat každému dítěti individuálně.*“ Přínos pro něho samotného si představuje především ve zmírnění stresu a zdokonalení pracovně-životní bilance. To respondent R1 vysvětluje (32): „*Někdy mám pocit, že jsem příliš často v práci. Měla bych více času na rodinu a přátele. Tato změna by byla v každém směru pozitivní, protože aj v práci bych mohla být díky tomu uvolněnější a méně napjatá.*“ Dle výpovědí všech třech respondentů můžeme konstatovat, že tyto dvě zmiňované změny by byly určité velice prospěšné, ať už pro děti, tak i pro vychovatele působící v ústavní péči.

Ideální systém bývá často těžce posouditelný. Každá individuální osoba považuje za ideální systém něco odlišného, a to ať už se jedná o jakýkoliv systém. I naši respondenti vidí ideál v systému ústavní péče každý jiným způsobem. Dle našich respondentů by ideální systém ústavní péče představoval náležité změny, které byly zmiňovány výše. Ať už se jedná o změnu týkající se vybudování ambulantní práce s rodinami, neunáhleného odebrání dítěte z rodiny, či změnu týkající se přijetí více zaměstnanců. I přes tyto vyřčené změny si respondenti myslí, že systém ústavní péče v Rakousku je na velmi dobré úrovni, až skoro ideální. Respondent R2 ideál systému komentuje (34): „*Ideální bohužel neexistuje, ale myslím si, že v Rakousku je sociální systém na velmi vysoké úrovni. Děti v ústavní péči mají mnohokrát materiálních věcí více než děti v rodině. Dostává se jim výborná péče. Možnosti na vzdělání. Dokonce se jim platí i soukromé školy. Mně osobně takový systém vyhovuje a pro mě skoro ideální.*“ I respondent R1 vyjadřuje pocit spokojenosti a tvrdí (34): „*Systém v Rakousku se mi velice líbí, Rakousku je sociální stát a opravdu se snaží a dělá hodně. Co se týká dětského domova, tak se mi to velice líbí, jakým směrem se to ubírá a že už nejsou ty velké klasické dětské domovy. Jak jsem vzpomínala, změnu bych uvítala, co se také týká personálu. Právě pro mladých lidí je také důležité, aby je práce bavila a měli aj dostatek volného času. Peníze jsou až druhořadé. Osobně si myslím, že je systém velmi dobrý.*“ Dle výpovědí respondentů můžeme považovat systém ústavní péče v dané zemi jako velice funkční i přes možné změny, které by si přáli naši respondenti uskutečnit.

6 SHRNU TÍ

Poté, co jsme uskutečnili zmiňovaný kvalitativní výzkum, přičemž byly provedeny polostrukturované rozhovory se šesti respondenty našeho výzkumu a následná transkripce těchto rozhovorů z níž následovalo kódování a vytvoření kategorií, jsme se rozhodli provést shrnutí daného výzkumu. Následující shrnutí chceme provádět způsobem odpovídání na dílčí výzkumné otázky (DVO), přičemž v závěru shrnutí si odpovíme i na hlavní výzkumnou otázku (HVO). Ve shrnutí si rovněž poukážeme na možné shody či rozdíly vnímání ústavní péče našimi respondenty působícími a žijícími ve dvou odlišných zemích.

DVO 1: Jaký přístup zaujímají vychovatelé dětského domova k systému ústavní péče v České republice a v Rakousku?

Můžeme konstatovat, že většina našich respondentů z České republiky, které tvoří vychovatelé dětského domova, spíše vykazují negativní postoje k systému ústavní péče v dané zemi. Nejsou spokojeni s nastavením systému, jež je seřizován takovým způsobem, že dětem je poskytován dle nich veškerý servis, díky kterému nejsou děti hodnotně připraveny do samostatného života po odchodu ze zařízení. Oproti tomu respondenti působící na pozici vychovatele dětského domova v Rakousku vykazují velmi kladný přístup k systému ústavní péče. Považují systém ústavní péče v Rakousku za fungující na velmi dobré úrovni. Vyzdvihují reformu v roce 2000, která přinesla změnu z velkých dětských domovů na byty rodinného typu, díky kterým se dle vychovatelů vděčí za to, že se už na děti, jež žijí v dětském domově více nepoukazuje, což se stává zásluhou především nenápadností vzniklých bytů rodinného typu. Celkově vychovatelé z Rakouska zaujímají kladný přístup k systému ústavní péče v dané zemi. Kromě reformy, která tento systém povýšila, vyzdvihují výbornou péči, materiální stránku a možnosti vzdělání, které jsou dětem v institucionální péči umožňovány.

DVO 2: Jaké faktory ovlivňují proces ústavní péče v České republice a v Rakousku pohledem vychovatelů dětského domova?

V České republice považují naši respondenti za hlavní faktor ovlivňující ústavní péči právě danou legislativu, do níž spadají práva a povinnosti, které vychovatele často omezují v profesi. Děti si dle nich velice dobře uvědomují práva, jež jim náleží, ale dále si neuvědomují své povinnosti, a právě to, představuje hlavní chybu, kterou vidí naši respondenti ve stanovené legislativě. Rovněž vychovatelé z Rakouska považují za důležitý faktor legislativu a celý politický systém, který rozhoduje o chodu ústavní péče v jejich zemi. Kromě toho určují další zajímavé faktory, jež už respondenti z České republiky nezmiňují. Za důležitý faktor

považují finance, které jsou do ústavní péče vkládány. Zajímavým faktorem, který ovlivňuje proces ústavní péče, a především profesi vychovatelů, respondenti z Rakouska zmiňují migraci, se kterou se setkávají mnohdy v praxi. V rámci migrace se musí vychovatelé v Rakousku naučit pracovat s různými jazyky či náboženstvím.

DVO 3: Jak chápou vychovatelé dětského domova svou roli v procesu ústavní péče v České republice a v Rakousku?

Veškerí respondenti, jak z České republiky, tak i z Rakouska považují svou roli v procesu ústavní péče za velice významnou. Významnost své role v systému ústavní péče vidí zejména ve velké zodpovědnosti a starosti o děti, dále ve snaze o jejich co nejlepší výchovu a rovněž kvalitní přípravu dětí do samostatného života. Považují se dá se říct za „náhradní rodiče“. Všichni respondenti mají dosažené vzdělání, vhodné pro tuto pozici. Velice dobře si vychovatelé uvědomují, jaká je jejich pracovní náplň a pracovní činnosti, které musí v rámci své profese vykonávat. Kromě toho považují své získané kompetence za dostatečné pro výkon této profese a většina z našich respondentů má několika letitou praxi v této profesi. Vychovatel z České republiky zmiňuje, že nejenom jejich role je v procesu ústavní péče důležitá, ale i role všech ostatních pracovníků působících v zařízení.

DVO 4: Jak by případně chtěli vychovatelé dětského domova změnit systém ústavní péče v České republice a v Rakousku?

Změny, které by chtěli vychovatelé dětských domovů v České republice uskutečnit se naprosto liší od změn, které by chtěli uskutečnit vychovatelé z Rakouska. V první řadě by chtěli vychovatelé z České republiky změnit už zmiňovaná práva a povinnosti dětí, přičemž by děti nebyly až tak moc chráněny a byl by jim zaveden přísnější režim. Vše by vedlo k lepší připravenosti dětí do samostatného života. Další věcí, kterou by chtěli změnit je unáhlené přemísťování dětí z ústavní péče do pěstounské, z kudy se dle vychovatele častokrát vrací děti zpátky do ústavní péče, přičemž se to opět negativně odráží na dítěti. Mezi ostatní změny, které by vychovatelé z České republiky chtěli uskutečnit je kupříkladu změna v režimovém opatření či navýšení vychovatelů mužského pohlaví, což by bylo pro děti přínosné, protože i ve většině rodin vychovává dítě, jak žena, tak i muž.

Rakouští vychovatelé představují naprosto odlišné změny od zmiňovaných změn výše. Rádi by vybudovali a rozšířili ambulantní péči s rodinami, díky níž by se právě vděčilo tomu, že by děti nebyly tak unáhleně odebírané od rodin. Což se stává další věcí, kterou by chtěli vychovatelé pozměnit. Dle nich je spousta dětí odebírána od biologických rodičů příliš brzy,

proto by se dle nich mělo zaměřit spíše na ambulantní práci s rodinami v jejich domově. V neposlední řadě by vychovatelé z Rakouska uvítali nárůst personálu, což by znamenalo, že by měli více volného času sami pro sebe a pro své osobní záležitosti.

DVO 5: Jaké podmínky by podle vychovatelů dětského domova mohly způsobit tuto změnu systému ústavní péče v České republice a v Rakousku?

Hlavní podmínkou, která by mohla způsobit zmiňované změny je dle respondentů České republiky legislativa. Ta dle nich určuje vše, z čehož jejich profese vyplývá a co musí oni sami v rámci své profese dodržovat a plnit, proto dle nich je to jediné a hlavní, díky čemuž by se mohly změny uskutečnit. Dle respondentů z Rakouska je rovněž legislativa jako podmínka pro tyto změny nezbytná. Například u vybudování ambulantní práce s rodinami představují hlavní podmínky ve vzniku více konceptů týkající se starostí o děti doma a otevřený přístup vycházení s rodinami. Další podmínku vidí především ve množství financích, které by byl schopný politický systém vynaložit do daných změn.

HVO: Jak vnímají vychovatelé dětského domova systém ústavní péče v České republice a v Rakousku?

Ve shrnutí můžeme posoudit, že většina našich respondentů působících na pozici vychovatele dětských domovů v České republice vnímají systém ústavní péče spíše záporně. Nejsou spokojeni s nastavením systému ústavní péče a chtěli by v každém případě změnu tohoto systému. Naproti tomu můžeme vidět rozdíl ve vnímání systému ústavní péče pohledem vychovatelů z Rakouska, jež ji považují a vnímají velice pozitivně, až skoro ideálně. Rovněž ale zmínili i pár změn, které by mohly tento systém ještě více pozdvihnout.

Veškerí respondenti z České republiky považují na tomto systému za pozitivum především materiální stránku, avšak problém vidí ve znehodnocení materiální strany dětmi. Kromě materiální strany považují za klad systému ústavní péče i to, že tuto profesi musí vykonávat pouze lidé, kteří mají dosažené vysokoškolské vzdělání. Spíše, ale uvádějí negativní přístupy k záležitostem jako je nesoulad s různými institucemi, nezájem rodičů o děti, zmiňovaný rozmach problémových dětí, k němuž patří nedostatek kapacity umístění těchto dětí do jiného typu zařízení, a především zákonná úprava systému. Rovněž, jak respondenti z České republiky, tak i vychovatelé z Rakouska hodnotí materiální stranu a finance, které jsou vkládány do daného systému velice kladně. Respondenti z Rakouska rovněž považují za negati-

vum občasné nepochopení z pohledu jiných institucí. Další věcí, kterou respondenti z Rakouska vytýkají, je malé množství personálu, které by chtěli navýšit. Za to vychovatelé z České republiky se ohledně nedostatku personálu nezmiňují.

Systém ústavní péče může být na velmi dobré úrovni, avšak ideál systému je dle všech vychovatelů z obou zemí nemožný. Vychovatelé z České republiky poukazují na to, že ideální nemůže nikdy být, protože oni nejsou nikdy schopni úplně vynahradiť rodiče dítěte. Rovněž dle vychovatelů z Rakouska ideální systém ústavní péče neexistuje. Ideálu by se však mohly přiblížit uvedené změny v daném systému, které byly zmiňovány našimi respondenty jak ze strany vychovatelů z České republiky, tak i z Rakouska.

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsme se zabývali ústavní péčí, kde jsme se v první řadě zaměřili na vnímání pracovníků dětských domovů, vykonávajíc svou profesi v České republice a v Rakousku.

V teoretické části jsme se snažili v prvopočátku přiblížit Mezinárodní kontext ochrany práv dětí a do něho zapadajíc hned několik úmluv a listin, týkajících se práv dětí, jež jsou platné a musí se dodržovat v obou zemích totožně. Nadále jsme se v teoretické části rozhodli přiblížit každou z ústavních péčí v dané zemi zvlášť. Nejprve jsme se věnovali ústavní péči v České republice, kde jsme si ihned definovali několik základních pojmů souvisejících s ústavní péčí. Dále jsme se zabývali legislativním ukotvením a rovněž vývojem, kterým si ústavní péče v České republice prošla. Poté jsme se snažili věnovat celému chodu dítěte v ústavní péči, jež spočíval v situování dítěte do zmiňované institucionální péče, jeho přípravě na samostatný život a rovněž ukončením a odchodu dítěte z ústavního zařízení. V neposlední řadě jsme se zabývali rolí sociálního pedagoga v ústavní péči, jeho činnostmi a rovněž požadavky pro výkon této profese. Podobně jako jsme se věnovali ústavní péči v České republice jsme se zabývali ústavní péčí v Rakousku, v níž jsme si rovněž přiblížili vývoj, legislativu, chod ústavní péče a profesi sociálních pedagogů působících v zařízení ústavní péče v dané zemi.

V praktické části jsme se věnovali výzkumu, ve kterém jsme se zabývali zejména hodnocením procesu ústavní péče v České republice a v Rakousku, a to pohledem šesti pracovníků přesněji vychovatelů působících ve dvou dětských domovech. Pro náš empirický výzkum jsme zvolili jako druh výzkumu kvalitativní výzkumné pojetí a metodu sběru dat polostrukturovaný rozhovor. Výsledky vycházející z analýzy dat, která byla prováděná formou kódování reflektují určité shody či rozdíly, které můžeme v rámci našeho výzkumu spatřit ve vnímání vychovatelů dětských domovů ve dvou uváděných zemích.

Bakalářská práce slouží především k náhledu na vnímání ústavní péče z pozic profesionálů, a to hned z několika multikulturních pohledů. Práce může být zejména přínosem pro pracovníky profesně působících v ústavních zařízeních, kteří v ní mohou nahlédnout na přímé pohledy týkající se systému ústavní péče pohledem ostatních pracovníků, a to i v rozdílných zemích.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BECHYŇOVÁ, Věra a Marta KONVIČKOVÁ. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.
- [2] BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9.
- [3] BĚHOUNKOVÁ, Leona. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. ISBN 978-80-87652-87-9.
- [4] BITTNER, P., HAVIGEROVÁ, J., JANIŠOVÁ, I., LANGHANSOVÁ, H. *Děti z ústavů! Právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte*. Praha: Liga lidských práv, 2007. ISBN 978-80-903473-4-2.
- [5] CRESWELL, John W. *Qualitative inquiry and research design: choosing among five traditions*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, c1998. ISBN 0761901442.
- [6] ČESKO. Zákon č. 109 ze dne 5. února 2002 o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: Sbíрка zákonů České republiky [online]. 2002 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z:
<http://www.msmt.cz/file/38848?highlightWords=z%C3%A1kon+109%2F2002+%C3%BAstavn%C3%AD+ochrann%C3%A9+v%C3%BDchov%C4%259>
- [7] ČESKO. Zákon č. 563 ze dne 24. září 2004 o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů. In: Sbíрка zákonů České republiky [online]. 2004 [cit. 2020-04-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/38850/>
- [8] DANEK, Ján. *Výchova jako súčasť života: Teória a prax*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda, 2007. ISBN 978-80-89220-72-4.
- [9] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- [10] CHMELARĚ, Tomáš, Oldřich MATOUŠEK a Hana PAZLAROVÁ. *Děti potřebují rodinu: inovativní přístupy v práci s ohroženými rodinami: sborník příspěvků z mezinárodní*

konference konané v Praze ve dnech 22. a 23.5.2008. Praha: Občanské sdružení Člověk hledá člověka, 2008. ISBN 978-80-254-2683-8.

[11] MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-76-1.

[22] MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.

[33] PACNEROVÁ, Helena. *Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2015. ISBN 978-80-7481-138-8.

[44] PELIKÁN, Jiří. *Výchova jako teoretický problém*. Ostrava: Amosium Servis, 1995. Dědictví Komenského (Amosium servis). ISBN 80-85498-27-8.

[15] REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.

[56] SEKERA, Ondřej. *Identifikace profesních aktivit vychovatelů výchovných ústavů a dětských domovů*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. ISBN 978-80-7368-728-1.

[17] SMUTKOVÁ, Lucie. *Sociální práce s rodinou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-069-1.

[68] SYCHROVÁ, Adriana, ed. *Ústavní péče v resocializačním kontextu*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2014. ISBN 978-80-7395-757-5.

[19] ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

[20] ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

[21] UHLENDORFF, U., HILDEGARD, M., WITZKE, M., MEDER, N., ALLEMANN-GHIONDA, C., MERTENS, G. *Handbuch der Erziehungswissenschaft*. Ferdinand Schöningh, 2009. ISBN 978-3-506-76550-5.

[22] VESELÁ, Renata. *Rodina a rodinné právo: historie, současnost a perspektivy*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 80-86432-93-9.

SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

- [1] CITY OF VIENNA. Stadt Wien [online]. Vienna, [2020-0423]. Dostupné z: <https://www.wien.gv.at/kontakte/mal1/mitarbeiter.html>
- [2] MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Analýza služeb pro ohrožené rodiny a děti spadajících do systému preventivních služeb na podporu rodiny v zahraničí včetně příkladů dobré praxe [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, © 2016 [2020-0423]. Dostupné z: [file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/Analyza-preventivnich-sluzeb%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/Analyza-preventivnich-sluzeb%20(2).pdf)
- [3] KRÄUTER, G., BRINEK, G., FICHTENBAUER, P. *Kinder und ihre Rechte in öffentlichen Einrichtungen* [online]. Wien: Volksanwaltschaft, © 2017 [2020-0423]. Dostupné z: https://www.kija-ooe.at/Mediendateien/Sonderbericht_Kinderrechte_2017_15a74.pdf
- [4] KRUTZLER, David. Wenn die Jugend-WG zur Ersatzfamilie wird. In: *STANDARD Verlagsgesellschaft m.b.H.* [online]. © 2014 [cit. 2020-0423]. Dostupné z: <https://www.derstandard.at/story/1395362842173/wenn-die-jugend-wg-zur-ersatzfamilie-wird>
- [5] RADA EVROPY. *Evropská úmluva o osvojení dětí* [online]. Štrasburk, © 1967 [2020-0423]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/file/edee/u/knihovna/6768/umluva-o-osvojeni-deti.pdf>
- [6] RADA EVROPY. *Úmluva Rady Evropy o ochraně dětí proti sexuálnímu vykořisťování a pohlavnímu zneužívání* [online]. Lanzarote, © 2007 [2020-0423]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046e1e9>
- [7] RADA EVROPY. *Zaručené dodržování práv dětí žijících v institucích ústavní péče* [online]. Strasbourg Cedex, [2020-0423]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046ce18>
- [8] RAKOUSKO. Zákon č. 51/2013 o péči o děti a mládež (Wiener Kinder- und Jugendhilfegesetz). In: Jusline [online]. 2013 [cit. 2020-0423]. Dostupné z: https://www.jusline.at/gesetz/wkjhg_2013
- [9] VYSKOČIL, F., SVOBODA, T. *Právní úprava osvojení a náhradní rodinné péče zdravotně znevýhodněných dětí v Rakousku* [online]. Praha: Středisko náhradní péče, spolek, © 2018 [2020-0423]. Dostupné z: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/pravni_analyza_osvojeni_a_nahradni_pece_o_zzd_v_rakousku_0.pdf

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
např.	například
DVO	Dílčí výzkumná otázka
HVO	Hlavní výzkumná otázka
WG	Wohngemeinschaften
ČR	Česká republika
VŠ	Vysoká škola
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
Sb.	Sbírka zákonů
WKJHG	Wiener Kinder-und Jugendhilfegesetz

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Základní informace respondentů

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Znění polostrukturovaného rozhovoru

Příloha P II: Rozhovor č. 1 – Respondent „ČR1“

Příloha P III: Rozhovor č. 2 – Respondent „R1“

PŘÍLOHA P I: ZNĚNÍ POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU

1. Jaký přístup zaujímají vychovatelé dětského domova k systému ústavní péče v České republice a v Rakousku?

Jak hodnotíte současný systém ústavní péče?

Jaký je váš přístup k umístování dětí do ústavní péče?

Co je podle vás silnou stránkou tohoto systému? Proč?

Na jaké obtíže v praxi narážíte?

2. Jaké faktory ovlivňují proces ústavní péče v ČR a v Rakousku pohledem vychovatelů dětského domova?

Jaké faktory ovlivňují ústavní systém ve vaší zemi?

V čem tyto zmiňované faktory ovlivňují systém ústavní péče?

3. Jak chápou vychovatelé dětského domova svou roli v procesu ústavní péče v České republice a v Rakousku?

Co je obsahem vaší práce?

Jak jste se dostal(a) k profesní dráze vychovatele?

Jaké máte vzdělání pro výkon této profese?

Jaká je vaše role v procesu ústavní výchovy?

Jak hodnotíte své kompetence?

Je něco, co vám brání uplatňovat své kompetence v plné míře?

4. Jak by případně chtěli vychovatelé dětského domova změnit systém ústavní péče v České republice a v Rakousku?

Představte si, že můžete dosavadní systém změnit. Jaké změny byste uskutečnil(a).

A proč?

Jaké podmínky by mohly způsobit tuto změnu?

Co by tyto změny přinesly do života vašich klientů?

Co by tyto změny přinesly vám (do vaší práce)?

Jak si představujete ideální systém péče o děti? V čem je mu systém péče ve vaší zemi podobný? V čem se od něj liší?

PŘÍLOHA P II: ROZHOVOR Č. 1 – RESPONDENT „ČR1“

(01) Jak hodnotíte současný systém ústavní péče?

(02) *No, když bych to měla říct jako úplně laicky, tak si myslím, že konkrétně třeba v dětském domově, jako v ústavu si myslím, že je to dost špatně nastavené celkově, protože děti tady mají veškerý servis bych řekla, nejsou prostě připravené do života. Když projdou tím dětským domovem, tak opravdu jako pak je liší ta realita a velice málokteré děcko je schopné se potom jako uchytit v normálním životě. Jinak jako nemůžu posoudit třeba výchovňáky, diagnostůky to je těžko, k tomu vám nemůžu moc říct, ale konkrétně dětský domov pracuji tady hodně dlouho a vidím, že fakt to jde jako pořád dolů v tom směru, že ty děti nejsou, když vyjdou z dětského domova nejsou připraveny na život podle mě, tak jak by měly.*

(03) Jaký je váš přístup k umístování dětí do ústavní péče?

(04) *No, myslím si, že určitě jsou případy, kdy je to nevyhnutelné, že, prostě to dítě, pokud je to rodinné zázemí opravdu hodně špatné, tak vždycky je to pro to dítě jako lepší jako být v tom dětském domově. Ono se řekne jasně, maminka je maminka, tatínek je tatínek, ono to tak je jako, ale pokud to má být prostředí, kde ty děti fakt trpí jako, tak je pořád menší zlo ten dětský domov, i když to není výhra že samozřejmě, pořád je lepší být jako vyrůstat v biologické rodině, no, takže asi tak.*

(05) Co je podle vás silnou stránkou tohoto systému? Proč?

(06) *Silnou stránkou? To je těžko říct, to nevím teda, co bych na toto odpověděla.*

(07) Dobře. Nenapadá vás teda nic, co byste mohla k této otázce říct?

(08) *Nenapadá mě nic. Ba naopak si myslím, že třeba teď v posledních letech, když fakt srovnám, protože tady pracuji už 16 let a když srovnám tu klientelu prostě ty děti před 10 rukama a teď, tak to je 100 a 1, že ty děti jsou fakt stále problémovější atd., dřív prostě tady nějaký útěk nebo, já nevím, marihuana, tak to bylo jednou za čas, dneska už je to téměř na denním pořádku. A když právě máme třeba dítě, které je hodně problémové, narušuje celou skupinu, samozřejmě ostatní děti si z něho berou příklad bohužel špatný a my prostě potřebujeme takové dítě třeba umístit do jiného typu zařízení, což se mě stalo zrovna teď konkrétně nedávno u jedné holky, která prostě měla opravdu hodně průšvihů, tak mě bylo řečeno, bohužel výchovné ústavy praskají ve švech, my ji nemáme kam dát. Plná kapacita. Takže, děti přes to, že dělají průšvihy a dost velké průšvihy a už jich mají naskládaných spoustu ať jsou to krádeže, ať je to záškoláctví, ať říkám je to třeba marihuana, tak přes to tady zůstávají*

a vidí, že se jim jakoby nemůže nic stát, protože prostě bohužel, jako není zařízení kam bychom je přemístili.

(09) Na jaké obtíže v praxi narážíte?

(10) Asi tady toto. Fakt jako tady toho stále přibývá, fakt že to nebylo. Jako dřív to bylo úplně, úplně někde jinde no.

(11) Jaké faktory ovlivňují ústavní systém ve vaší zemi?

(12) Určitě legislativa, zákony a prostě limity, které my jako pedagogové tady máme nastavené, zase když budu mluvit laicky jo srozumitelně, tak prostě, my defacto nemůže nic, abych to tak shrnula. Prostě to dítě má práva, práva, práva, povinnosti jsou někde v pozadí a my vlastně ani nemůžeme vychovávat v podstatě, protože když chceme udělat něco co jako je výchovné nebo co by jako podle nás vedlo k něčemu, tak bohužel prostě nemůžeme. Je to špatně nastavené celkově určitě ten systém.

(13) V čem tyto zmiňované faktory ovlivňují systém ústavní péče?

(14) No především právě zase se vracíme k tomu, že to dítě, které projde tím ústavem a my ho vlastně defacto nemáme, jak vychovávat, protože nemáme páky, tak z toho dítěte prostě se nestane jako by člověk připravený do života, abych to tak řekla. To je právě to, co jsem říkala na začátku, že pak to dítě tady může všechno, má prostě jenom ty práva, práva, práva, povinnosti nic a potom vyleze ven, přijde realita a dítě je ztracené, protože na to není zvyklé prostě.

(15) Co je obsahem vaší práce?

(16) Řekla bych běžně, prostě běžně jak v rodině je matka, tak my tady tímto způsobem fungujeme. To znamená, prostě staráme se. Každý je kmenový vychovatel pro určitý počet dětí a toto dítě obstarávám se vším všudy, to znamená prostě lékařská vyšetření, ve škole rodičovské schůzky, nákup oblečení, nákup hygienických potřeb, to je vlastně v rámci těch dětí, které já mám na starost jako kmenová vychovatelka a pak běžně na službě, kdy mám těch dětí třeba osm na té skupině, tak prostě třeba o víkend, uvaříme si, uklidíme si, opereme, popovídáme s děckama, zahrajeme si nějakou hru, zajdeme si na vycházku, takže tak snažíme se to přiblížit prostě rodinnému prostředí, protože my jsme vlastně jako dětský domov rodinného typ, takže ono by to tak mělo být, tak jako doma defacto.

(17) Jak jste se dostal(a) k profesní dráze vychovatele?

(18) Tak já jsem začínala jako noční vychovatelka, a to přes známou vlastně jsem se sem dostala. Takže asi rok a půl nebo tak nějak jsem dělala tu noční vychovatelku,

mezi tím v té době ještě, já jsem měla prostě maturitu, středoškolské vzdělání, ale ne v oboru vůbec, ale na tu noční bylo tenkrát dostačující prostě maturita a nic víc, tak jsem začala tu noční, při ní jsem si udělala pedagogické minimum, takže jsem pak mohla přejít na denní vychovatelku a pak když jsem dělala chvíli tu denní vychovatelku, tak pak se tedy změnil zákon a do roku já mám pocit 2015 nebo jak to bylo muselo být už to vysokoškolské v oboru, buď Sociální nebo Speciální pedagogika, takže já jsem vystudovala v tom roce 2015 tu Sociální pedagogiku.

(19) Jaké máte vzdělání pro výkon této profese?

(20) Jak už jsem řekla, nejdříve jsem měla vystudované pedagogické minimum, po změně zákonu jsem v roce 2015 vystudovala Sociální pedagogiku na VŠ.

(21) Jaká je vaše role v procesu ústavní výchovy?

(22) Určitě důležitá je, ale myslím si, že je úplně stejně důležitá tak jak role úplně všech, co tady pracujeme. Strýc údržbář, který prostě nám tady opraví žárovku nebo kapající kohoutek, nebo teta hospodyňka, která dětem zašije kalhoty třeba, pořád je to, všechno se to skládá ze všech těch zaměstnanců, takže určitě si nemyslím, že by byla nějaká jedna z nejdůležitějších, jako všechny nás ty děti potřebují.

(23) Jak hodnotíte své kompetence?

(24) Já si myslím, že jako je to dostačující v tom prostě jaká je ta náplň dne, v tom dětském domě běžného, tak si myslím, že jako úplně v pohodě, že v tom není problém.

(25) Je něco, co vám brání uplatňovat své kompetence v plné míře?

(26) Já bych neřekla, jako nenapadá mě nic.

(27) Představte si, že můžete dosavadní systém změnit. Jaké změny byste uskutečnil(a). A proč?

(28) Určitě bych děti víc připravila do života, prostě myslím si, že by se měly víc zapojovat do běžných prostě povinností, které i v normální rodině dítě pomáhá já nevím s tím, s tím, s tím, zajde nakoupit, to udělá samo, kor třeba v těch 15 – 16 letech, že tady ty děti jsou pořád prostě jako vedené za ručičku a potom jak jsem říkala to je pořád to samé, jako nic nezvládají. Určitě bych změnila, jako byla bych přísnější na ty děti už jako už od základu, myslím si, že by to jako potřebovaly. No třeba ony jako materiální hodnoty vůbec nemají, ale to je všechno díky tomu, že jim se prostě cpe, že i v běžných rodinách děti zdaleka toho nemají tolik co tady a oni si toho většinou neváží, všechno zničené pořád. Tak toto všechno bych asi jako změnila, myslím si, že je toho spousta jako na změnění.

(29) Jaké podmínky by mohly způsobit tuto změnu?

(30) Určitě v legislativě a určitě v tom, co my jako vychovatelé můžeme vůči těm dětem. Jako samozřejmě nikdo tady neříká, že bychom měli děti nějakým způsobem psychicky nebo fyzicky týrat, tak jako nechcu, aby to tak vyznělo, ale prostě přísnější ruka, přísnější systém určitě by jako, určitě by neškodil.

(31) Co by tyto změny přinesly do života vašich klientů?

(32) No určitě by ty děti byly lépe na ten život připraveny, protože když vám to řeknu tak, že dítě v 17 letech, které je téměř dospělé pošlete koupit, já nevím 20 deka tvrdého sýra a on vám přinese 10 deka salámu, tak to je asi trošku, že. A to fakt nezve-ličuju, to prostě tak je tady. Ted' teda máme systém nový trošku, že chodíme s dětmi nakupovat my jako vychovatelé, aby se děti jako učily, ale oni třeba zas je to dítě, které má 15-16 let a není schopné třeba navázat 2 kg jablek, oni to nechápou, oni neví, co to je jako. To by právě asi každý z těch lidí, kteří tady tu legislativu a tady ty pravomoci těch vychovatelů vymýšlejí tak by to asi měl každý z nich vidět v praxi, jak to chodí, protože to je fakt jako, to je až neuvěřitelné.

(33) Co by tyto změny přinesly vám (do vaší práce)?

(34) No určitě si myslím, že bych viděla za sebou jako větší výsledky, že takto mně to připadá prostě, že je to pořád takové jako, že pořád těm dětem to jako vštěpujeme a oni to pořád nechápou a je to o tom, že 90 % věcí my děláme za ně, prostě, že je pořád vedeme za tu ručičku, že ony nejsou schopné prostě samostatnosti. Nemluví samozřejmě o malých děčkách, ale opravdu už tady tyto děcka 15, 16 a více let, že prostě je to pořád tak nastavené, že oni mají veškerý servis a nemusejí nic a potom říkám, potom máte pocit, že to dítě tady bylo, nebo ne máte pocit, víte, že to dítě je tady o 5 roků, odchází vám v 18 a ono jako neví, nic neumí, přitom jako pořád je to do něho vkládané, ale tím, že se to, že není nucené to dělat samo, není vhozené do vody, jak se říká, tak prostě oni to nezvládají.

(35) Jak si představujete ideální systém péče o děti? V čem je mu systém péče ve vaší zemi podobný? V čem se od něj liší?

(36) Pokud dítě není v rodině, tak to nikdy nebude ideální, to prostě si myslím, že jako kdybychom se tady stavily na vlasy, tak nikdy tu mámu a toho tátu nemůžeme plně nahradit. Jako ideální mě nenapadá, v každém případě možná, co bych chtěla hodně jako změnit jako a co si myslím, že by se hodně jako přiblížilo ještě víc k tomu rodinnému prostředí, tak takové ty režimové opatření, takové to prostě jako, tak

ted'ka je ráno, tak ted' všichni vstaneme, všichni půjdeme do koupelny, všichni se umyjeme, všichni si usteleme a ted' je 12 hodin tak rychle k obědu a ted' je svačina, tak všichni pojd'te sem a sedneme si a budeme svačit. Takové prostě nalajnované, ted' je tolik, ted' se dělá to, ted' je sobota odpoledne, tak ted' se uklízí, ted' je nedelě ráno, tak se peče. Že doma je to prostě takové, že ve 12 hodin nemám hlad, tak pojím o půl 13 že, ted'ka nemám prostě chuť na svačinu, tak ted'ka si ji dávat nebudu, jako ted' se mi nechce to, tak to udělám za hodinu, ale ne tady je to takové, jako asi bylo by to krásné na jednu stranu, ale na druhou stranu zase chápu, že bohužel jsme pořád jenom to ústavní zařízení a asi to jinak nejde, že při tomto počtu děcek jako aby to mělo trošku nějaký řád, abychom tady neměli úplný chaos je to asi takto nevyhnutelné, bylo by to hezké kdyby to bylo takové volnější.

PŘÍLOHA P III: ROZHOVOR Č. 2 – RESPONDENT „R1“

(01) Jak hodnotíte současný systém ústavní péče?

(02) *Grundsätzlich sehr gut, dass sich das von den großen Kinderheimen verändert hat, dass es jetzt familiärer wurde. Die Kinder werden nicht als Heimkinder stigmatisiert. Es sind ganz normale Wohnblocks, nicht Abseits.*

V principu hodnotím systém ústavní péče velmi dobře. Líbí se mi, že se to změnilo z těch klasických velkých dětských domovů na domovy rodinného typu. Na děti se už více nepoukazuje, že jsou z dětského domova. Nynější domovy/WG se nachází v normálních bytech a nejsou nějak nápadné.

(03) Jaký je váš přístup k umístování dětí do ústavní péče?

(04) *Ich finde die Unterbringung gut, es sind 8 Kinder in einer WG. Es ist eine kleinere Gruppe, es bleibt mehr Zeit dass man sich um die Kinder mehr kümmert. Verschiedene Kinder haben verschiedene Bedürfnisse, es wird auf alles geschaut, so wie bei eigenen Kindern.*

Umístění pro děti mi přijde velmi dobré. 8 dětí se nachází ve WG(dětském domově), takže je to menší skupinka a zůstává více času se dětem věnovat. Různé děti mají různé potřeby. Snažíme se na všechno dohlížet, jako kdyby byly naše vlastní děti.

(05) Co je podle vás silnou stránkou tohoto systému? Proč?

(06) *Der Staat macht viel, viel Geld wird investiert. Ohne Geld wäre es in der Form nicht möglich. Es geht den Kindern so, als wären sie bei einer Familie, sie haben keine finanziellen Nachteile.*

Stát dělá mnoho, investuje mnoho peněz. Bez peněz by tato forma nebyla možná. Děti se cítí tak, jako by byli v rodině, v rodinném prostředí a nemají žádné finanční nevýhody.

(07) Na jaké obtíže v praxi narazíte?

(08) *Personal ist oft überfordert, überlastet. Viele gehen ins Burn Out. Es gibt nur 1 Pädagogen der im Dienst ist und in anderen Organisationen sind es 2 Pädagogen. Es ist schwierig alleine 8 Kinder zu betreuen, die alle andere Bedürfnisse haben.*

Často je personál přetážený a mnozí se přepracují a skončí s diagnózou vyhoření. Ve službě se nachází 1 pedagog, v některých organizacích jsou 2 pedagogové. Je těžké se sám starat o 8 dětí, kde má každé dítě jiné potřeby.

(09) Jaké faktory ovlivňují ústavní systém ve vaší zemi?

(10) *Geld. Man sieht es in ärmeren Ländern, dass dort nicht so viel Geld investiert wird. Migration verändert auch die Anstaltspflege. Man wird gefordert, multikulturell zu arbeiten, mit verschiedenen Religionen, Sprachen... Man muss sich darauf einstellen.*

Peníze. Když se to porovná s jinými krajinami, je vidět, že tam se tolik peněz neinvestuje. Migraci mění také ústavní péče. Musíme se na to připravit a naučit pracovat s různými řečmi, náboženstvím.

(11) V čem tyto zmiňované faktory ovlivňují systém ústavní péče?

(12) *Es sind alle gefragt, sprachlich, wenn jemand nicht so gut Deutsch spricht. Wenn man etwas kocht aus dem Land. Migration ist ein wichtiger Punkt. Es muss noch viel gelernt werden. Der zweite Punkt mit finanziellen Mitteln, es beeinflusst diese Pflege und Erziehung im Positiven.*

Když je migrace důležitý faktor a v dětských domovech se nachází děti z různých krajin, musíme my jako pedagogové na tyto věci přihlížet, jako je jazyk, (ne)vařit různé jídla, ještě je toho moc, co se máme učit. Další bod jsou finance. To ovlivňuje ústavní péči v pozitivním smyslu.

(13) Co je obsahem vaší práce?

(14) *Wie in einer Familie, grundsätzlich erziehen wir die Kindern wie die Eltern. Wir schauen auf den Kindergarten, Hygiene, Freizeitgestaltung, Lernbetreuung. In Tschechien wäre es whrsch nicht möglich dass sie zum Fußballtraining gehen, Hobbies, ins Kino, Schwimmen gehen, Ferienlager... Zusätzlich muss man dokumentieren, das ist ganz wichtig. Berichte Schreiben.... Kontakt mit ganz vielen Berufsgruppen, mit den Eltern zusammenarbeiten. Medizinische Versorgung, Impfungen,...*

Moje náplň práce je starat se o děti, jako by se staraly za normálních okolností jejich rodiče. Snažíme se jim dávat pocit domova a jsme samozřejmě aj v kontaktu s rodiči a různými institucemi. Vyřizujeme dětem školku, školu, učíme se s nimi, staráme se o hygienu, zdraví, očkování, ale aj o jejich volný čas. V Česku by asi nebylo možné, že děti z domova chodí na fotbal, do kina, plavat, na letní tábor. Důležitý bod je i dokumentace. Musíme psát různé zprávy a denní hlášení.

(15) Jak jste se dostal(a) k profesní dráze vychovatele?

(16) *Ich wollte immer schon einen Beruf haben, mit Menschen zu arbeiten. Zuerst Lehramt studiert, dann dachte ich, doch keine Lehrerin werden, dann überlegte ich. Tipps von bekannten bekommen, dann bin ich auf die Schule gekommen.*

Vždy jsem chtěla pracovat s lidmi a dětmi. Nejprve jsem začala studovat obor učitelství, ale časem jsem si řekla, že se nechci stát učitelkou. Potom jsem přemýšlela a dostala jsem aj různé tipy od známých, a proto jsem se rozhodla pro vychovatelství.

(17) Jaké máte vzdělání pro výkon této profese?

(18) 2jähriges Kolleg, Kolleg für Sozialpädagogik in Baden. Das kann man nach der Matura machen und man schließt es mit Diplom ab.

Po maturitě jsem absolvovala 2roční nástavbu sociální pedagogiky v Badene. Tuto nástavbu jsem ukončila diplomovou zkouškou.

(19) Jaká je vaše role v procesu ústavní výchovy?

(20) Meine Rolle ist sehr wichtig, ich versuche, Kinder richtig zu erziehen. Ich arbeite erst seit 1 Jahr, ich finde dass ich noch am Anfang bin. Ich muss noch Erfahrungen sammeln und viel lernen. Ich habe keine eigenen Kinder, was das ganze ein bisschen schwerer macht.

Moje role je velmi důležitá, snažím se vychovávat děti správným způsobem. Pracuji zde zatím jenom jeden rok a nacházím se ve svojí kariéře celkem na začátku. Musím ještě sbírat spoustu zkušeností a mnoho se toho učit. Nemám zatím vlastní děti, proto se možná někdy nevím do určitých situací vžít jako matka.

(21) Jak hodnotíte své kompetence?

(22) Grundsätzlich gut, ich glaube ich habe die kompetenz eine sozialpädagogin zu sein. Ich muss noch viel lernen, aber mit der Zeit kommt diese Erfahrung. Jede Situation ist anders und man muss anders reagieren und man muss flexibel sein.

Moji kompetenci hodnotím dobře, myslím si, že mám kompetence vhodné sociální pedagožky. Musím se sice ještě spoustu toho učit, ale časem ty zkušenosti přijdou. Každá situace je jiná a je potřeba být flexibilní vždy přiměřeně k dané situaci.

(23) Je něco, co vám brání uplatňovat své kompetence v plné míře?

(24) Grundsätzlich nicht, aber mit 8 verschiedenen Kindern von 3j – 15j ist es schwierig, sich mit jedem Kind auseinanderzusetzen. Es ist so, dass man den kleineren Kindern mehr Zeit widmet und das hindert vielleicht ein bisschen.

V principu ne, ale s 8 různými dětmi ve věku 3 až 15 je to těžké se věnovat každému dítěti dostatečně. Musím se přiznat, že nejmladší děti dostávají většinou více pozornosti a času, než ti starší.

(25) Představte si, že můžete dosavadní systém změnit. Jaké změny byste uskutečnil(a). A proč?

(26) *Personal entlasten, ich glaube es ist teilweise zu viel arbeit, und grad die jungen leute wollen halt mehr freizeit haben und nich so viel arbeiten. 45h in derwoche ist schon viel, das würde ich ändern, damit die leute ausgeglichener sind. Weil nach ein paar jahren geht es dann den leuten nicht so gut. Die bezahlung ist okay, weil wenn ich in andere länder schaue, ist die bezahlung gar nicht so gut im Ausland. Mehr Personal, alleine ineiner WG zu sein ist zu wenig.*

V první řadě bych odlehčila personál. Mám pocit, že častokrát máme spoustu práce a mladí lidi jako jsem já, chtějí mít aj volný čas a nebýt stále jenom v práci. 45 hodin týdně je poměrně dlouhá pracovní doba, to bych asi změnila, aby lidi mohli být v tomto směru vyvázeni. Protože po pár letech této práce se lidi necítí příliš dobře. Plat je dobrý, když to porovnáám s jinými krajinami, tak vydělávám dobré peníze. Takže co bych změnila, jednoznačně zaměstnat více personálu, protože mít službu sama na 8 dětí se mi zdá málo.

(27) Jaké podmínky by mohly způsobit tuto změnu?

(28) *Wieder beim Punkt Geld. Man müsste mehr Geld bezahlen.*

Tady jsme znovu při bodě peníze. Muselo by se investovat více penězi do personálu.

(29) Co by tyto změny přinesly do života vašich klientů?

(30) *Positive auswirkungen, die kinder würden das auch spüren. Es bliebe mehr zeit für die Kinder, man täte sich leichter. Man kann mehr unternehmen. Es wäre für die Kinder um einiges angenehmer, wenn mehr personal ist und man speziell auf die Kinder eingehen könnte.*

Mělo by to pozitivní vliv a děti by to ihned pocítily. Zůstalo by více času pro děti a práce by byla lehčí. Mohlo by se organizovat a podnikat více aktivit s dětmi. Pro děti by to bylo o dost příjemnější, kdyby bylo více personálu, protože by se mohlo jednodušeji věnovat každému dítěti individuálně.

(31) Co by tyto změny přinesly vám (do vaší práce)?

(32) *Auswirkungen auf ihr leben – es wäre stressfreier. Bisschen mehr work-life-balance. Habe das gefuhl dass ich oft und viel in derarbeit bin. Mehr zeit für familie, freunde. Es wären durchwegs positive veränderungen. In der arbeit dadurch auch lockerer, entspannter.*

Můj život by byl určitě méně stresující a zlepšila by se moje pracovní-životní-balance. Někdy mám pocit, že jsem příliš často v práci. Měla bych více času na rodinu

a přátele. Tato změna by byla v každém směru pozitivní, protože aj v práci bych mohla být díky tomu uvolněnější a méně napjatá.

(33) Jak si představujete ideální systém péče o děti? V čem je mu systém péče ve vaší zemi podobný? V čem se od něj liší?

(34) Das system in öE finde ich sehr gut, es wird viel geschaut, viel gemacht. Öe ist ein Sozialstaat, von der art und weise finde ich die wohngemeinschaften super, dass wir nicht diese riesenheime haben. Verändern würde ich den Punkt mit dem Personal. Gerade für die jungen leute ist es wichtiger, einen beruf zu haben der spaß macht, genügend freizeit hat und nicht unbedingt die bezahlung. Persönlich finde ich das system sehr gut.

Systém v Rakousku se mi velice líbí, Rakousku je sociální stát a opravdu se snaží a dělá hodně. Co se týká WG (dětského domova), tak se mi to velice líbí, jakým směrem se to ubírá a že už nejsou ty velké klasické dětské domovy. Jak jsem vzpomínala, změnu bych uvítala, co se taký personálu. Právě pro mladých lidí je také důležité, aby je práce bavila a měli aj dostatek volného času. Peníze jsou až druhořadé. Osobně si myslím, že je systém velmi dobrý.
